

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Pedagogická fakulta

Žižkovo náměstí 5, 771 40 Olomouc

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bc. Kristina Nováková

Diplomová práce

**Téma: Povědomí o náplni práce a roli školního poradenského systému z pohledu
rodičů**

2022

Vedoucí závěrečné práce: Mgr. Tereza Buchtová, Ph.D.

Prohlášení studenta:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při práci čerpala, uvádím v seznamu použité literatury a zdrojů.

V Olomouci dne 27. 6. 2023

vlastnoruční podpis studentky

.....

Bc. Kristina Nováková

Poděkování:

Děkuji Mgr. Tereze Buchtové, Ph.D. za odborné vedení závěrečné práce, poskytování rad a materiálových podkladů k práci.

Obsah

Úvod.....	6
TEORETICKÁ ČÁST	8
1 Vymezení pojmů	8
1.1. Historické ukotvení poradenského systému.....	11
2 Školský poradenský systém	14
2.1. Poradenská zařízení a jejich činnost	15
2.2. Náplň práce osob zajišťujících poradenské služby v poradenském zařízení podle vyhlášky č. 72/2005 Sb.	19
3 Školní poradenské pracoviště	22
3.1. Školní psycholog.....	24
3.2. Speciální pedagog	26
3.3. Výchovný poradce	29
3.4. Školní metodik prevence.....	31
3.5. Sociální pedagog	34
PRAKTICKÁ ČÁST	35
4 Zhodnocení aktuálního stavu zkoumané problematiky	35
5 Výzkumné šetření	38
5. 1. Cíle, problémy a hypotézy výzkumného šetření.....	38
5. 2. Výběr vzorku do výzkumného šetření	42
5.1. Metoda výzkumného šetření	43
6 Výsledky výzkumného šetření.....	45
6. 1 Shrnutí výsledků výzkumného šetření.....	59

Diskuze	62
Závěr	64
Anotace	66
Literatura.....	68
Zkratky	72
Přílohy.....	73

Úvod

Diplomová práce se skládá ze dvou částí – teoretické a praktické. Věnuje se tématu poradenství na školách, rozdílu školského poradenského systému a školního poradenského pracoviště. Zkoumá přehled zákonných zástupců o školním poradenském systému.

Teoretická část diplomové práce se zabývá vymezením pojmů a stručnou historií poradenského systému, především se zaměřuje na pojmy poradenství a integrace, jež úzce souvisí se systémem poradenství na základních školách. Vybrané pojmy úzce souvisí s aktuální problematikou, kterou se diplomová práce zabývá. Druhá kapitola se zabývá školským poradenským systémem, kde je popsána činnost a legislativní rámec pedagogicko-psychologických poraden a speciálně pedagogických center. Vzhledem k zaměření diplomové práce na základní školy a jejich poradenský systém, jsou popsány především tyto dva typy zařízení, které se školou blízce spolupracují. V kapitole jsou rovněž přiblíženy kompetence jednotlivých zaměstnanců školských poradenských pracovišť. Ve třetí kapitole je podrobně popsáno školní poradenské pracoviště. Kapitola se zabývá legislativním ošetřením pracovních pozic a popisuje kompetence školního psychologa, speciálního pedagoga, výchovného poradce, školního metodika prevence a sociálního pedagoga. Na teoretické ukotvení vyjmenovaných poradenských pracovníků navazuje praktická část diplomové práce, která zkoumá povědomí rodičů o jejich náplni práce.

Zaměřením empirické částí diplomové práce je přehled rodičů žáků základních škol v Mělníce o poradenských pracovnících. Praktická část úvodem hodnotí aktuální stav zkoumané problematiky, kterou je povědomí rodičů o poradenství žákům na základních školách. Další kapitola představuje výzkumné šetření dané problematiky. První podkapitola seznamuje s hlavním a dílčími cíli výzkumu. Hlavním cílem je analýza povědomí rodičů o práci poradenských pracovníků na základní škole. Výzkumné šetření bude zjišťovat, zdali rodiče vědí o poradenských pracovnících, jejich náplni práce a spolupráci s dalšími aktéry poradenského procesu. Hlavní cíl podrobněji popisují tři dílčí cíle. Prvním dílčím cílem je zjistit, zda rodiče vědí, že jsou na základní škole zaměstnanci, kteří se zabývají poradenstvím. Konkrétně se zkoumá povědomí o působení školního psychologa, speciálního pedagoga, výchovného poradce a školního

metodika prevence na vybraných základních školách. Druhý dílčí cíl zjišťuje, zda mají rodiče přehled o náplni práce poradenských pracovníků základní školy. Rodiče v dotazníkovém šetření budou reprezentovat své představy o činnostech poradenských pracovníků. Třetím dílčím cílem je zjistit, zda rodiče mají zkušenost se školským poradenským pracovištěm. Cílem je zjistit, zdali mají respondenti zkušenosti s návštěvou pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogického centra. Téma výzkumu popisují deskriptivní problémy, na jejichž základě byly formulovány relační výzkumné problémy a stanoveny tři hypotézy. Pro výzkum bylo formulováno osm deskriptivních problémů, které se nejvíce zabývají tématem školního poradenského pracoviště. Poté se zabývají zkušenostmi se školskými poradenskými pracovišti. Druhá podkapitola upřesňuje výběr výzkumného vzorku pro výzkumné šetření, kterým jsou rodiče žáků běžných základních škol v Mělníce. Všechny školy mají devítiletou školní docházku. Další podkapitola se zabývá zvolenou výzkumnou metodou, jíž je dotazníkové šetření. Dotazníkové šetření je vypracováno pro výzkum v rámci diplomové práce. Po uskutečnění výzkumu navazuje kapitola, která představuje výsledky výzkumného šetření a jejich shrnutí. Praktická část diplomové práce je zakončena diskuzí, ve které je výzkum srovnán s jinými výzkumy, a závěrem.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Vymezení pojmů

Poradenství se skládá ze dvou důležitých složek, těmi je poradce a klient. Poradce chce být klientům prospěšný a nápomocný, proto k nim má úctu. Přijetí a respekt povzbudí klienta k důvěře a otevření se. Pro poradce je důležitá schopnost naslouchat a porozumět psychické bolesti klientů z jejich úhlu pohledu. Tyto schopnosti pomáhají vytvořit bezpečné prostředí. Komunikační dovednost a empatické porozumění důležité vlastnosti poradce podtrhávají. Poradce mimo tyto schopnosti a dovednosti potřebuje výcvik a vzdělání v oboru. Klient poradce vyhledává, když prožívá vnitřní bolest. „*Dříve se všeobecně uznávalo, že poradenství je krátkodobá intervence pro lidi, jejichž bolest je ohraničená a netrvá dlouho, zatímco psychoterapie je dlouhodobá pro lidi, jejichž bolest je pronikající a chronická. Avšak působením řady faktorů se tato hranice setřela.*“ (Dryden, 2008, s. 11) Podpora duševního růstu a zmírnění psychického nepohody a neklidu jsou hlavními cíli poradenského procesu. (Dryden, 2008)

Vymezení definice poradenství můžeme zjednodušit na „*proces řešení individuálních problémů klienta prostřednictvím odborné pomoci poradce*“. (Jurkovičová, Regec, 2013) V běžně používané mluvě je poradenství považováno za poskytování služeb formou pomoci, podpory či rady. Neoddělitelnou součástí procesu je hledání odpovědi na otázky, se kterými si klient neví rady, a jsou doprovázeny pocity nejistoty ve smyslu životních situací. (Jurkovičová, Regec, 2013)

Řešení problému je proces, který se skládá z několika na sebe navazujících kroků. Nejprve je potřebné navázání vztahu s klientem. Při druhém kroku se shromažďují informace a popisuje se problém, s kterým klient přichází. Dalším krokem je stanovení cíle a plánu jednání a intervence. Naváže se vlastním průběhem řešení a uskutečněním intervence. Celý proces je ukončen zpětnou vazbou a hodnocením práce. Je kladen velký důraz na důvěru klienta, citlivost a vřelý přístup poradce. (Matoušek, 2013)

Poradenství lze rozdělit dle zaměření, a to na sociální, psychologické a sociálně-pedagogické. Sociální poradenství se nejčastěji zabývá problémy, které vychází ze sociálních podmínek jedince a utvářejí jeho sociální situaci. Pomoc je orientována především na klientovu individuální sociální situaci. Tento typ poradenství je

legislativně ukotven především v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, kde je rozdělen na sociální poradenství základní a odborné. „Základní sociální poradenství poskytuje osobám potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Základní sociální poradenství je základní činností při poskytování všech druhů sociálních služeb; poskytovatelé sociálních služeb jsou vždy povinni tuto činnost zajistit.“ (§37 odstavec 2 zákona č. 108/2006 Sb.) „Odborné sociální poradenství je poskytováno se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, poradnách pro seniory, poradnách pro osoby se zdravotním postižením, poradnách pro oběti trestných činů a domácího násilí a ve speciálních lůžkových zdravotnických zařízeních hospicového typu; zahrnuje též sociální práci s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností.“ (§37 odstavec 3 zákona č. 108/2006 Sb.) Psychologické poradenství se zaměřuje na chování, úkoly a problémy jedince z pohledu psychologie. Zaobírá se problémy psychologického charakteru, které jsou aktuální nebo které vznikly v průběhu předchozího vývoje jedince. Speciálně-pedagogickým poradenstvím myslíme odbornou pomoc, která vychází z oboru speciální pedagogiky a příbuzných věd. Jedná se o komprehenzivní péči o osoby se speciálními edukačními potřebami. (Jurkovičová, Regec, 2013)

Zaměřením poradenských služeb ve školách je primární prevence sociálně patologických jevů a prevence školní neúspěšnosti. Dále informační a poradenská podpora při volbě dalšího vzdělávání spolu s profesní volbou. Velkým tématem ve školním poradenství je integrace a inkluze, péče o nadané a dlouhodobě neprospívající žáky. Jsou poskytovány poradenské služby z různých kruhů poradenství, které se často překrývají. Především pedagogicko-psychologické poradenství, výchovné poradenství, kariérové poradenství a speciálně pedagogické poradenství. (Knotová, 2014)

Pedagogicko-psychologické poradenství je převážně zaměřené na psychologickou složku poradenství. Jedná se o konzultační a poradenskou činnost, která se orientuje na podporu při řešení obtížných výchovných a vzdělávacích situacích, diagnostiku, nápravnou péči, preventivní a koordinační aktivity a poskytování metodické podpory výchovným poradcům a učitelům. Výchovné poradenství je v současné době úzce spojeno s činností výchovného poradce přímo na škole. Těmito činnostmi je zejména poradenská činnost, a to ve smyslu kariérového poradenství, poradenství žákům

s výukovými obtížemi, poradenství zákonným zástupcům těchto žáků, poradenství žákům z jiných kulturních prostředí a z cizojazyčných prostředí. Dále to jsou také metodické činnosti, které přispívají ke vzdělávání pedagogických pracovníků školy, předávání postupů pedagogické diagnostiky a intervence. Kariérové poradenství není legislativně ve školských poradenských službách dostatečně ukotveno. Nejčastěji se setkáváme s poradenstvím pro volbu povolání a pro podporu profesní orientace. Speciálně-pedagogické poradenství vychází z činnosti poradenských pracovišť, která se zaměřují na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, se zdravotním postižením a poruchami chování. (Knotová, 2014)

Role poradce ve škole je zaměřena na hlavní úkol, kterým je povzbudit dítě k otevření problému. Bezprostředním cílem je dítěti pomoci zařadit problém do patřičných souvislostí a rozpoznat a pochopit důležité proměnné. Povzbudit žáka může poradce omezením defektivitu, nesoudícími přístupy, odpovědností, soustředěním se a nevtíravostí. Žák bude hovořit ve svém vlastním tempu a rozšiřovat informace podle míry důvěry v poradce. (Fontana, 2014)

Poradce v roli terapeuta identifikuje čtyři cíle poradenského procesu a neměl by je zaměňovat. Jedná se o základní cíl, cíl rodiče žáka, cíl formulovaný poradcem a cíl žáka samotného. Během procesu poradenství se v určitých fázích zaměřuje poradce na konkrétní cíl, ale stále by měl mít všechny v povědomí. (Geldard, 2017)

Osobnost poradce má důležitou roli při poradenském procesu. Jedná se o odborně kvalifikovanou osobu, která má osvojené eticko-psychologické vlastnosti. Takovými vlastnostmi jsou především poctivost, přiměřená životní zralost, respekt pro lidská práva a snaha pomáhat druhým. (Matoušek, 2013) Mimo vlastnosti, které poradce směřuje ke klientům, je důležitý i osobnostní růst samotného poradce. Může se jednat o vlastní poradenský proces či terapii, kterou poradce podstupuje. Zkušenosti poradce z role klienta jsou výjimečné a přínosné v procesu poradenství, aby našel větší pochopení pro vlastní klienty. (Dryden, Thorne, 1991)

Při poradenském procesu často cílíme k integraci daných žáků. Sociální integrace, dnes už snahy o inkluzi, je proces začleňování minoritních skupin do vzdělávacího prostředí i do běžného života. Jedná se o snahy, při kterých žák dosáhne určité míry samostatnosti a nezávislosti. U problémových žáků se často setkáváme s předsudky

a neinformovaností, někdy až diskriminací. Předsudky se v mnoha případech týkají rodičovských schopností, které nejsou dostačující pro potřeby dítěte. Předsudky se mohou projevit diskriminací, kterou si daná osoba nemusí nutně uvědomovat. Jedním z cílů odborníků je eliminovat či minimalizovat sociální izolovanost určité skupiny žáků a omezit komunikační bariéry. (Novosad, 2009)

Integraci v tomto případě vnímáme jako pedagogický jev, při kterém spolužijí jedinci postižení a intaktní na základě adaptačního procesu během výchovy a vzdělávání. Inkluzí myslíme vřazení dítěte do běžné školy a prostředí, kde vytvoříme takové podmínky, aby se dítě mohlo účastnit všech činností a aktivit. Pro úspěšnou integraci či inkluzi je nutné vytvořit tomu odpovídající podmínky, které odstraní co nejvíce úskalí. Důležité úskalí, na které se poradci zaměřují, je postojové, a to v ohledu na přístup všech zúčastněných osob. (Urbanovská, Škobrtal, 2012)

1.1. Historické ukotvení poradenského systému

Pedagogicko-psychologická péče má své kořeny v Anglii. Roku 1884 byla otevřena laboratoř Francisem Galtonem, který zkoumal dědičné psychické vlastnosti. Za cíl si stanovil oblast poradenství při výuce a výchově v rodině i ve škole. Tímto psychologii převedl pouze z teoretické vědy i na praktickou. Z laboratoře se vyvinula univerzita a dětská poradenská klinika. Na Galtona navazovali odborníci z celého světa. (Kohoutek, 1999)

Počátky poradenské činnosti se na našem území datují na přelom 19. a 20. století. Služby ve stylu poradenství započaly svůj vývoj v zařízeních pro juvenilní delikventy, kde byly řešeny zejména výchovné problémy. Jednalo se o zařazování problémových jedinců do nyní zaniklých speciálních škol. Současně vznikaly poradny pro volbu povolání. Ve světě připisujeme vznik poradenské služby roku 1896, kdy americký psycholog Lightner Witmer založil první univerzitní psychologickou kliniku. Klinika spolupracovala s učiteli univerzity a klienti byli mimo jiné i z řad studentů se vzdělávacími obtížemi. Významnou roli v poradenství sehrála psychotechnika, která se užívala k měření inteligence a dalších schopností. Vývojem se začalo poradenství rozčleňovat do užších zaměření v oblastech psychologie a speciální pedagogiky. Tím poradenství postupně směřovalo k dnešní podobě. (Mertin, Krejčová a kol., 2020)

Poradna pro volbu povolání v Čechách poprvé vznikla roku 1919 v Brně. Na vybudování se podílel pedagog a psycholog Otakar Chlup. O rok později vznikla první poradna v Praze. Za zmínku stojí i budování speciálních poraden (např. studentské a vojenské). Vznikla první akademická poradna v Praze roku 1935, která se zabývala studenty vysokých a střeňích škol. Dále si některé závody zřizovaly vlastní poradny (např. firma Baťa ve Zlíně). Významnou osobností byl Vilém Chmelař, který doporučoval každoroční zjišťování poptávky a nabídky pro všechny obory na Moravě. Organizoval poradny od roku 1931 a vedl zemskou poradnu pro volbu povolání. Byla prováděna individuální i skupinová vyšetření uchazečů, která se snažila komplexně podchytit a řešit problematiku při volbě povolání. Výsledky vyšetření byly srovnány s údaji učitelů, následně byla vydávána doporučení. V oblasti Čech se tímto zabýval například Jaroslav Koch. Cílem učňovského poradenství bylo zjistit dosaženou psychickou a fyzickou zralost uchazečů. Nevěnovalo se příliš pozornosti duševnímu a tělesnému stavu. (Kohoutek, 1999)

V českém (československém) poradenství byl vývoj podobný světovému. Dominancí bylo testování pro volbu povolání po první světové válce. Po druhé světové válce a komunistickém režimu bylo poradenství deformováno a na krátkou dobu po roce 1948 poradenství neexistovalo. Bylo považováno za zbytečné. (Mertin, Krejčová a kol., 2020) Očekávalo se, že změnou společensko-politického systému dojde k zamezení sociálních a výchovných problémů. (Knotová, 2014) Poradenství pro volbu povolání mělo nahradit plánované rozmisťování do škol. Nově vznikající poradenský systém ve školách se začal rýsovat na konci padesátých let 20. století. Psychologů a speciálních pedagogů na školách bylo minimum, proto první linii představovali speciálně vyškolení učitelé, kteří původně plnili pozici poradců pro volbu povolání, později tzv. výchovní poradci. Navazovali na ně především psychologové v odborných zařízeních a pedagogicko-psychologických poradnách. První pedagogicko-psychologická poradna vznikla v roce 1957 v Bratislavě, další poté roku 1958 v Brně a 1959 v Košicích. (Mertin, Krejčová a kol., 2020)

Psychologická poradna v Brně spolupracovala s učiteli, lékaři a současně byla výukovým pracovištěm Filosofické fakulty univerzity v Brně. Zaměření poradny bylo na problémovou mládež a volbu povolání. V praxi působil vyškolený učitel jako poradce pro volbu povolání. V roce 1962 se objevil požadavek na výchovné

poradenství. Ministerstvo školství a kultury vydalo směrnici, která ukládala povinnost zřízení výchovných poradců na základních školách. Dva roky poté začalo vycházet periodikum *Výchovný poradce*. Krátce poté v roce 1965 Univerzita J. E. Purkyně v Brně a Karlova univerzita v Praze otevřeli postgraduální studium pro výchovné poradce. (Knotová, 2014) Po roce 1968 se název sjednotil na pedagogicko-psychologickou poradnu. (Mertin, Krejčová a kol., 2020) Na konci 80. let 20. století se poradenská síť rozšířila do okresních měst a zákon rozšířil roli výchovného poradce na střední školy. Docházelo k zaměňování pojmů výchovné poradenství a pedagogicko-psychologické poradenství. Změnou bylo založení institutu pedagogicko-psychologického poradenství v roce 1994, který metodicky vedl poradce při jejich práci na školách. (Knotová, 2014)

Původním zaměřením poraden byla pedagogicko-psychologická diagnostika problémových jedinců, a to nejen v Čechách a na Moravě, ale i na Slovensku. V dnešním poradenství se směřuje do oblasti prevence a poradenské intervence. Poradenství se zabývá problémovými i neproblémovými jedinci. (Kohoutek, 1999)

2 Školský poradenský systém

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů vyčleňuje dva typy školských poradenských zařízení; pedagogicko-psychologickou poradnu (PPP) a speciálně pedagogické centrum (SPC). Vyšetření probíhá na základě souhlasu zletilého žáka nebo zákonného zástupce. Závěr vyšetření je podkladem pro doporučení ke vzdělávání žáka. Poradenské služby jsou poskytovány dětem (mateřská škola), žákům (základní a střední škola), studentům (vyšší odborná škola), zákonným zástupcům dětí a nezletilých žáků, školám a školským zařízením. V systému školských poradenských zařízení nejsou určeny spádové obvody. (Mertin, Krejčová a kol., 2020)

Poradenské služby v PPP a SPC zajišťují pedagogičtí pracovníci a další zaměstnanci školského poradenského zařízení, kterými jsou; psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník a metodik prevence. Poskytování služeb školského poradenského zařízení v souladu se zákonem č. 561/561 Sb., s vyhláškou č. 72/2005 Sb. a s vyhláškou č. 27/2016 Sb. probíhá na základě žádosti o poskytnutí poradenských služeb nebo na základě rozhodnutí orgánu veřejné moci. Podmínkou pro poskytnutí služeb psychologa a speciálního pedagoga ve školském poradenském zařízení je předání informací a udělení písemného informovaného souhlasu. Služby se poskytují bez zbytečného odkladu, a to nejpozději do tří měsíců od přijetí žádosti. Krizové poradenství se poskytuje neprodleně po přijetí žádosti. Všechny služby jsou poskytovány bezplatně. (Mertin, Krejčová a kol., 2020)

Poradenská činnost pedagogických pracovníků je v právních předpisech upravena přílohou č. 1, 2 a 4 vyhlášky č. 72/2005 Sb. Tato legislativní úprava se týká psychologů, speciálních pedagogů, metodiků prevence a sociálních pracovníků ve školském pedagogicko-psychologickém poradenském zařízení. Prostřednictvím standardní činnosti jsou zajištěny poradenské služby. Další legislativní ukotvení poradenské pomoci pedagogických pracovníků upravuje §16 zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Pracovníci školských poradenských zařízení jsou povinni zachovávat mlčenlivost. (Mertin, Krejčová a kol., 2020)

2.1. Poradenská zařízení a jejich činnost

Poradenskými zařízeními jsou pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra. Všechna tato zařízení mají obsáhlou škálu činností, které jsou pro daná pracoviště specifické. Mezi hlavní úkoly PPP patří zjišťování připravenosti dětí na školní docházku, vydávání vyrovnávacích a podpůrných opatření. Zkoumá speciální vzdělávací potřeby žáků. Dále se také zabývají poradenstvím pro žáky s rizikem školní neúspěšnosti a prevencí sociálně patologických jevů. Žákům se zdravotním postižením a žákům se zdravotním znevýhodněním se věnují SPC. Každé centrum se zaměřuje na jeden nebo více druhů postižení. Hlavním úkolem je zpracovávání podkladů pro integraci žáků. Také zjišťují připravenost na povinnou školní docházku u zdravotně postižených žáků. SPC se zaměřují na žáky s vadami řeči, žáky se zrakovým a sluchovým postižením, s tělesným postižením, s mentálním postižením, s poruchami autistického spektra, hluchoslepé žáky a žáky s více vadami současně. Všechna zařízení poskytují metodickou i poradenskou podporu dalším pedagogickým pracovníkům i rodičům žáků. (Kendíková, 2016)

2.1.1. Pedagogicko-psychologická poradna (PPP)

PPP poskytuje služby dle vyhlášky č. 72/2005 Sb. Poskytovanými službami jsou pedagogicko-psychologické poradenství a pomoc, speciálně pedagogické poradenství a pomoc při výchově a vzdělávání žáků. Činnost poraden je vykonávána zejména ambulantně. Dále i na pracovišti a skrze návštěvy zaměstnanců právnické osoby vykonávajících činnost poradny ve školách a školských zařízeních. Obsahově vymezené činnosti PPP podle §5 jsou:

- zjišťování pedagogicko-psychologické připravenosti žáků na povinnou školní docházku, o čemž poradenské pracoviště vydává zprávu a doporučení
- zjišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáků, na základě výsledků diagnostiky vypracovat doporučení a návrhy podpůrných opatření
- poradenství žákům se zvýšeným rizikem školní neúspěšnosti
- poradenství žákům se zvýšeným rizikem vzniku problémů v osobnostním a sociálním vývoji

- poskytování poradenských služeb žákům z odlišného kulturního prostředí a s odlišnými životními podmínkami
- psychologická a speciálně-pedagogická vyšetření pro žáky se speciálně vzdělávacími potřebami a žáky mimořádně nadané
- poskytování přímé speciálně-pedagogické a psychologické intervence
- poskytování informační, konzultační, poradenské a metodické podpory zákonným zástupcům a pedagogickým pracovníkům vzdělávajících a vychovávajících žáky zmíněné v předchozích bodech
- vydávání zpráv a doporučení dle předpisu za účelem stanovení podpůrných opatření, a k zařazení žáka do vhodné skupiny (školy, třídy, oddělení)
- metodická podpora školám a školským zařízením při poskytování služeb a podpůrných opatřeních
- poskytování kariérového poradenství
- zajištění prevence rizikového chování, realizace preventivních opatření a koordinace školních metodiků prevence

Standardní činnosti PPP jsou specifitěji popsány v příloze č. 1 vyhlášky 72/2005 Sb., těmi jsou:

1. komplexní nebo zaměřená psychologická a speciálně pedagogická diagnostika;
2. psychologická a speciálně pedagogická intervence;
3. informační a metodická činnost a příprava podkladů pro vzdělávací opatření a dokumentace.

2.1.2. Speciálně pedagogické centrum (SPC)

Poskytovanými službami SPC jsou především poradenské služby při výchově a vzdělávání žáků s mentálním, tělesným, zrakovým, sluchovým postižením, vadami řeči, poruchami autistického spektra (PAS) nebo souběžným postižením více vadami. Činnost SPC je vykonávána ambulantně na pracovišti speciálně pedagogického centra nebo návštěvami pedagogických pracovníků centra ve školách a školských zařízeních,

výjimečně v rodinách a v zařízeních pečujících o žáky. Dle §16 odst. 9 školského zákona poskytování poradenských služeb je umožněno pouze za účelem diagnostiky a speciálně pedagogické a psychologické intervence, a to pouze v případě, že tyto služby nemůže zajistit škola, rodina nebo zařízení, kde je žák zařazen. Obsahově vymezené činnosti SPC jsou podle §6 školského zákona:

- zjišťování připravenosti žáků na školní docházku
- zjišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáků s ohledem na lékařské posouzení zdravotníka nebo jiného odborníka
- zpracovávání podkladů pro nastavení podpůrných opatření a zařazení žáka do vhodného zařízení (škola, školské zařízení, další vzdělávací instituce), vypracovávání zpráv z vyšetření a doporučení ke vzdělávání žáků
- speciálně pedagogická péče a vzdělávání dle školského zákona nebo dle jiného způsobu plnění školní docházky
- vydávání zpráv a doporučení podle jiných právních opatření (vyhláška č. 27/2016 Sb. a vyhláška č. 177/2009 Sb.) za účelem stanovení vhodného podpůrného opatření po posouzení speciálních vzdělávacích potřeb
- kariérové poradenství
- speciálně-pedagogická a psychologická diagnostika a poradenské služby zaměřující se na pomoc s řešením vzdělávacích, psychických a vývojových problémů
- zjišťování individuálních předpokladů a tvorba podmínek pro uplatnění a rozvoj schopností, nadání a začleňování do společnosti
- metodická podpora škole
- informační, konzultační a metodická podpora zákonným zástupcům žáků

Podrobně standardní činnosti SPC popisuje příloha č. 2 vyhlášky 72/2005 Sb., a to jako standardní činnosti společné a standardní činnosti speciální. Společné standardní činnosti jsou komplexní nebo zaměřené na psychologickou a speciálně pedagogickou diagnostiku, intervenci, podporu a informační a metodickou činnost. Speciální činnost

rozděluje centra dle jejich zaměření na jednotlivé poruchy (vady řeči, zrakové, sluchové, tělesné, mentální postižení, autismus, hluchoslepí a více vad souběžně).

V oblasti poradenství zrakově postiženým žákům jsou SPC zřizována při mateřských školách pro zrakově postižené. Zajišťuje poradenskou péči před zahájením i v průběhu vzdělávání dítěte. Včetně sociálně-právního poradenství a poradenství při volbě povolání se zrakovým postižením individuální formou. Napomáhá při vyhledávání vhodné školy pro dítě nebo jiného zařízení pro integrované vzdělávání. Nabízí zrakovou terapii dětem po doporučení očním lékařem. Přípravují pedagogické pracovníky na integraci zrakově postiženého dítěte pomocí instruktáže. V neposlední řadě pořádá odborné semináře pro veřejnost a rodiče. (Ludíková, Kozáková, 2012)

U jedinců s tělesným a kombinovaným postižením existuje široká škála pro poradenskou činnost. Poskytována může být klientům se specifickými potřebami, mezi které můžeme zařadit klienty po úrazech, děti s tělesným postižením a rodiny dětí s tělesným postižením. Další kategorií klientů jsou skupiny podle věku, kde se zaměřujeme na potřeby u dětí, dospívajících, dospělých nebo seniorů s tímto druhem postižení. Poslední kategorií je skupina klientů v různém kontextu, kde se setkáváme se zdravotnickým poradenstvím, školským poradenstvím i poradenstvím sociálním. Nutno zmínit, že se zde překrývají kompetence z různých pracovišť – SPC, PPP, škola. (Ludíková, Kozáková, 2012)

Poradenství u jedinců s mentálním postižením se týká především zajištění metodiky cvičení pro děti, rozvoj hrubé a jemné motoriky, smyslová výchova, nácvik sebeobsluhy a budování sociálních vztahů, rozvoj grafomotoriky, logopedická péče, psaní hůlkovým písmem a příprava do výchovně-vzdělávacího procesu. Do této cílové skupiny jsou řazeni i děti s poruchami autistického spektra (PAS), protože přibližně 70 % dětí s PAS má souběžně i mentální postižení. (Ludíková, Kozáková, 2012)

V práci se sluchově postiženými jedinci se SPC zabývá komplexem specifických služeb a poradenských činností. Centra vznikají při mateřských a základních školách pro sluchově postižené. Součástí centra by měl být speciální pedagog se zaměřením na logopedii a surdopedii. Aktivitu SPC lze rozdělit na specifický výcvik sluchově postižených dětí, specifický výcvik rodinných příslušníků, komplexní diagnostiku

sluchově postiženého dítěte, psychorehabilitační pomoc rodině, sociální poradenství a podpora při integraci do běžné školy. (Ludíková, Kozáková, 2012)

2.2. Náplň práce osob zajišťujících poradenské služby v poradenském zařízení podle vyhlášky č. 72/2005 Sb.

Z §1 odst. 6 vyhlášky č. 72/2005 Sb. a §15 odst. 4 vyhlášky č. 27/2016 Sb. vyplývá, že školské poradenské zařízení poskytuje poradenskou službu za účelem zjištění speciálních vzdělávacích potřeb nebo mimořádného nadání žáka i v případě, kdy je platné dříve vydané doporučení, a to za podmínek:

- změny vzdělávacích potřeb žáka nebo potřeby změny doporučeného podpůrného opatření;
- změny vzhledem k více druhům znevýhodnění žáka pro nezbytné vydání doporučení různými poradenskými zařízeními s ohledem na jejich zaměření;
- pokud je žákovi poskytováno vzdělávání školské služby souběžně nebo na více školách. (Mertin, Krejčová a kol., 2020)

Mezi odborníky zajišťující služby ve školských poradenských zařízeních patří psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník a metodik prevence.

Psycholog ve školském poradenském zařízení provádí následující činnosti; a) psychologickou diagnostiku pro stanovení vzdělávacích opatření, b) individuální diagnostiku, intervenci a poradenské vedení žáků se vzdělávacími a výchovnými obtížemi, které ovlivňují jejich vzdělávání, c) skupinovou a individuální psychologickou diagnostiku v případě komplikací při volbě další školy či povolání, d) psychologickou diagnostiku a intervenci při vzdělávacích a výchovných problémech, e) psychologickou prevenci a reedukaci, f) poradenské vedení žáků s výchovnými nebo vzdělávacími obtížemi, zejména problémy v adaptaci na školní prostředí nebo sociálně-výchovné problémy, g) poradenskou službu pro zákonné zástupce žáků, h) metodickou pomoc pedagogickým pracovníkům škol v oblasti podpory žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, i) krizovou intervenci, j) zpracovává zprávy z vyšetření a k) zpracovává doporučení ke vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Speciální pedagog ve školském poradenském zařízení provádí následující činnosti; a) speciálně-pedagogickou diagnostiku zaměřenou na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami podle jednotlivých speciálně-pedagogických specializací (psychopedie, surdopedie, logopedie, tyflogopedie, somatopedie), b) speciálně-pedagogické poradenství a intervenci v rámci komplexní péče o tyto žáky s cílem dosáhnout co nejvyššího stupně naplnění vzdělávacích možností a potřeb, c) reedukaci žáků s potřebou podpůrných opatření, rozvoj dílčích funkcí, d) poradenské vedení zákonných zástupců a rodinných příslušníků podle odborného zaměření pracovníka, e) metodickou pomoc pedagogickým pracovníkům škol při zajišťování péče o žáky, f) zpracovává zprávy z vyšetření a g) zpracovává doporučení ke vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků mimořádně nadaných.

Sociální pracovník ve školském poradenském zařízení provádí následující činnosti; a) odbornou činnost v oblasti sociálně-právního poradenství a sociální intervence, b) analytickou a metodickou činnost v sociální oblasti zaměřené na jedince nebo celou rodinu v souvislosti se vzděláváním žáka, c) realizaci sociálních šetření a zjištění potřeb klienta, d) zajišťuje komunikaci s klienty a jejich zákonnými zástupci, e) spolupracuje v multidisciplinárním týmu, kde poskytuje informace v rozsahu vzdělávacích potřeb žáka, f) získává podklady v rámci poradenství, g) spoluúčastní se při stanovování návrhů podpůrných opatření, h) spolupracuje s jinými školskými zařízeními a s orgány veřejné moci, i) poskytuje sociální poradenství a poradenství o sociálních službách nebo sociální rehabilitaci dostupnou v daném regionu.

Metodik prevence ve školském poradenském zařízení provádí následující činnosti; a) zajišťuje specifickou prevenci rizikového chování a realizaci preventivních opatření v oblasti územní působnosti vymezené krajským úřadem, b) zajišťuje koordinaci a metodickou podporu školním metodikům prevence, organizaci pravidelných pracovních porad a seminářů a poskytuje individuální odborné konzultace, c) pomáhá ve spolupráci se školním metodikem prevence a dalšími pedagogickými pracovníky při řešení aktuálních problémů souvisejících s výskytem rizikového chování na žádost školy a školského zařízení, d) udržuje pravidelný kontakt se všemi institucemi, organizacemi a subjekty, které se v kraji prevencí rizikového chování angažují, aktualizuje sítě odborných zařízení, e) spolupracuje s krajskými školskými koordinátory

prevence při vypracovávání podkladů pro výroční zprávy a jiná hodnocení a f) pečuje o vlastní odborný rozvoj formou dalšího vzdělávání v problematice specifické prevence.

3 Školní poradenské pracoviště

Školní poradenský systém popisuje školní poradenské pracoviště. Spolu s tradičními poradenskými službami, jako jsou kariérové poradenství a péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, se věnuje oblasti prevence rizikového chování žáků a školní neúspěšnosti. Neméně důležitou je také podpora žáků, vytváření podmínek pro rozvoj osobnosti žáků a spolupráce s rodinou, podpora integrace žáků se zdravotním postižením do běžných typů škol a práce s mimořádně nadanými žáky. Poradenství je poskytováno nejen žákům, ale i pedagogickým pracovníkům a zákonným zástupcům. (Knotová, 2014) Pro naplnění předpokladu poradenské činnosti, odborníci musí disponovat odpovídající kvalifikací. (Mertin, Krejčová a kol., 2020)

Škola zapsaná ve školském rejstříku má právo a povinnost vykonávat svou činnost podle školského zákona a právních předpisů, které práci provázejí. Mimo vzdělávání poskytuje škola poradenské služby a poradenskou pomoc v souladu se zákonem č. 561/2004 Sb., vyhláškou č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních a vyhláškou č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. (Mertin, Krejčová a kol., 2020)

Smysl poradenství ve školách spočívá v poskytování včasné a neodkladné pomoci těm, kteří ji potřebují. Problém by měl být řešen úsporně a s pozitivním dopadem na žáka. Především tak, aby se předešlo závažnějším problémům. Ředitel školy zodpovídá za zpracování tzv. školního programu (strategie) pedagogicko-psychologického poradenství. Služby jsou určeny pro všechny účastníky poradenského procesu, tedy rodiče, žáky i pedagogy. Tato strategie by měla rozdělit role, stanovit časové možnosti pro poskytování služeb a spolupráci se školskými poradenskými zařízeními. (Kucharská, 2013)

Poradenství ve školách zajišťují výchovní poradci a školní metodici prevence. Ve škole může být zřízeno poradenské pracoviště, kde tento tým může být rozšířen o speciálního pedagoga a školního psychologa. V určitých případech může být součástí poradenského týmu i třídní učitel a učitelé tzv. výchov. Zodpovědnost za poradenské služby nese ředitel školy. V případě, že škola nemá školní poradenské pracoviště a poradenské služby poskytuje výchovný poradce a školní metodik prevence, se stává, že nemají

dostatečně odborné znalosti a dostatek času řešit celou šíři problémů, které současnost přináší. Aktuálně není legislativně řešeno financování všech potřebných odborníků, to způsobuje nestabilitu a nevhodné podmínky pro vybudování poradenského systému ve škole. Poradenská práce je časově náročná. Výchovný poradce má učitelský úvazek snížen o tři až čtyři hodiny týdně, metodik prevence nemá snížený úvazek vůbec. Školního speciálního pedagoga a školního psychologa nemají všechny školy k dispozici. Spolupráce s PPP a SPC problémy neřeší, a to z důvodu dlouhých čekacích lhůt na vyšetření a vzdálenosti od poradenských zařízení od každodenní školní praxe. (Knotová, 2014)

Poskytování poradenských služeb ve školách je vázáno etickými zásadami. Obecné zásady a problémy lze rozepsat do několika stěžejních bodů.

- Je dbáno na důstojnost klienta. Poradenský proces neohrožuje psychickou integritu a drží se lékařského termínu “především neškodit”. S klientem by mělo být jednáno soukromě.
- Zaměřuje se pouze na problémy související s šetřenou situací či problémem. V případě, že dá klient najevo, že nechce o konkrétní oblasti hovořit, respektuje se jeho rozhodnutí. V případě šetření dětského klienta neklade intimní otázky bez souhlasu či přítomnosti zákonného zástupce.
- Poradenští pracovníci chrání informace o klientovi a jakýkoliv přenos těchto informací je vázán na klientův souhlas.
- V případě náznaku informace, která vyžaduje nutnost porušení mlčenlivosti a kontakt dalších orgánů, klient je informován o nutnosti porušení mlčenlivosti.
- Informace získané v poradenském procesu nesmí být používány mimo něj. Poradenští pracovníci jsou i učitelé, jejich role by měla zůstat oddělená (učitel ve výuce, výchovný poradce a školní metodik prevence v poradenství).
- Klientovi je umožněn náhled do dokumentace, která se o něm vede. Důležitý je i souhlas k předávání informací a dokumentace od poradenských pracovníků, lékařů a OSPODu. Souhlas se vztahuje pouze na informace k řešenému problému.

- Klient nemůže upravit či změnit vyjádření odborníka, ale je mu umožněno ho doplnit o vlastní názor či vyjádření.

Součástí odpovědného a etického chování poradců je autodiagnostika, kdy je v případě kontroverze rolí osloven externista. Umožní se tak odstup a nadhled vůči řešenému problému. (Mertin, Krejčová a kol., 2020)

3.1. Školní psycholog

Obor školní poradenská psychologie pomáhá aplikovat obecné psychologické poznatky ve školní praxi všem účastníkům vzdělávacího procesu (učitel, žák, rodič). Jedná se o mezioborovou disciplínu psychologie, která využívá informací a poznatků z oboru medicíny a pedagogiky. Zaměřuje se na jednotlivce a jeho specifické potíže a životní situaci. Také se zabývá skupinou. Ve školním prostředí se nejčastěji jedná o třídu. (Vágnerová, 2005)

Školní psychologie se v systému pedagogicko-psychologického poradenství objevila přibližně před 15-20 lety. Na mnoha školách působili školní psychologové již od roku 1991, oficiálně fungovali jako učitelé, vychovatelé nebo pracovali na dohodu o provedení práce. Výzkumná šetření potvrdila jejich nezastupitelné místo v poradenském systému. V České republice se legislativně tato pozice připojila do systému školního poradenství vyhláškou č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Tato vyhláška byla doplněna metodickým materiálem *Koncepce poradenských služeb poskytovaných ve školách*, který podrobně popisuje činnosti odborníků poradenského systému. Rokem 2005 tedy vzniklo legislativní ukotvení školních psychologů. (Štech, Zapletalová, 2013) Školní psycholog je dále na základě §2 odst. 2 písm. e) zákona č. 563/2004 Sb. pedagogickou pozicí, tedy pedagogickým pracovníkem. Předpoklad výkonu činností vychází z §3 zákona 563/2005 Sb. Zahrnuje plnou způsobilost k právním úkonům, kvalifikaci pro pedagogickou činnost, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a prokázání znalosti českého jazyka. (Mertin, Krejčová a kol., 2020)

K výkonu práce školního psychologa musí být splněno jednooborové studium psychologie na magisterské úrovni nebo dvouoborové studium psychologie v kombinaci s pedagogikou či speciální pedagogikou na magisterské úrovni. Zvýšení kvalifikační úrovně je možné pomocí postgraduálního studia pro školní psychology. Vhodný je

sebezkušenostní výcvik, který se požaduje při studiu psychoterapie. Vystudovaný psycholog by měl mít diagnostické a terapeutické (intervenční) kompetence. (Braun, Marková, Nováčková, 2014)

Škála činností školního psychologa je různorodá, lze ji však rozdělit do čtyř hlavních kategorií; 1) intervence a krizová intervence při řešení výchovných problémů a nekázně žáků, 2) činnosti zaměřující se na učení žáků, prospěch a neúspěch, 3) mediační činnost při zprostředkovávání intervenčního zásahu mezi žákem a dalšími aktéry situací a 4) vzdělávání učitelů a osvěta. Nejvíce běžnou aktivitou školního psychologa je intervence při řešení výchovných problémů, kterými jsou nejčastěji agrese, šikana, zneužívání návykových látek, nekázeň a „zlobení“. V praxi se školní psycholog zaměřuje na rychlé řešení aktuálních problémů, které často navazují na výchovné problémy. Řadíme mezi ně záškoláctví, výrazné a náhlé zhoršení prospěchu nebo nevysvětlitelný neklid žáka. Tyto problémové situace vyplývají z výzkumných šetření. Učení žáků v roli školního psychologa se zabývá především efektivitou, problémy a dysfunkcemi učení. Z učení žáků vyčleňujeme samostatně diagnostiku a nápravu specifických poruch učení. Velký důraz se klade na tuto činnost na prvním stupni základních škol. Při této odborné činnosti má pravomoc k certifikaci diagnózy pouze pedagogicko-psychologická poradna. Na psychologovi ve škole zůstává v plné míře práce s žáky, kteří se potýkají s problémy učení nespádajících do vývojových poruch. Motivace k učení, diagnostika studijních předpokladů, analýza neprospěchu, práce s učebními styly žáků, nácvik učebních strategií aj. jsou činnostmi zmíněné práce školního psychologa. Hlavní roli má školní psycholog při činnostech spojených s prací na interpersonálních vztazích. Takovými činnostmi je mediace při odstraňování komunikačních bariér, řešení konfliktů ve třídách, mezi učiteli a žáky, mezi učiteli a rodiči nebo mezi žáky a rodiči, potíže s citovými a partnerskými vztahy žáků. Činnosti psychologa mohou být prováděny individuálně a skupinově v závislosti na charakteru problému. Nejméně času věnuje psycholog edukaci učitelů. (Štech, Zapletalová, 2013)

Profesionalita školního psychologa je úzce svázaná s využíváním odborných postupů a metod, které při řešení problémů ve škole používá. Nejvíce převažuje metoda rozhovoru a testové diagnostiky. Rozhovor je využíván za klíčovou psychologickou metodu, která je ve školství využita k diagnostickým, poradenským i terapeutickým účelům. Psychologické testy jsou zejména využity k diagnostice konkrétních problémů,

kterými jsou inteligence, rodinné vztahy, motivace, klima třídy a vztahy mezi žáky. (Štech, Zapletalová, 2013)

Školní psycholog je součástí pedagogického sboru, je tedy důležitá spolupráce mezi učitelem a školním psychologem. Lze obsahově rozdělit spolupráci do tří okruhů, a to pomoc při řešení problémů při vyučování a učení žáků, pomoc s výchovnými potížemi a jejich monitorování a služby přímo pro učitele, a to formou přednášek i formativním působením individuálních konzultací. Spolupráce mezi psychologem a učitelem je ovlivněna několika faktory. První kategorií faktorů je škola a její souvislost s rolí školního psychologa v systému školy, zkušenosti školy s prací školního psychologa, představa školy o náplni práce školního psychologa, představení konkrétních cílových skupin pro práci školního psychologa a typ školy v rámci postavení v regionu. Druhou kategorií faktorů je osobnost školního psychologa. Kvalita spolupráce často souvisí s délkou praxe v oboru. Vše výše zmíněno se odráží na činnostech spolupráce učitele a školního psychologa. Tato spolupráce probíhá různými formami a při různých činnostech: formální komunikace na pedagogických radách, mediační role na třídních schůzkách, účastník výchovných komisí, konzultace a metodická podpora. Učitelé vyhledávají školního psychologa především při integraci a nápravě žáků se specifickými poruchami učení (SPU) a specifickými poruchami chování (SPUCH), při práci se vztahovými problémy žáků, při špatné motivaci a neprospěchu žáků, při volbě povolání, při práci se žáky cizinci, klimatem třídy, komunikaci s rodiči a při podpoře učitelů s volbou vhodných vyučovacích stylů. (Štech, Zapletalová, 2013)

3.2. Speciální pedagog

„Školní speciální pedagog je dle §2 odst. 2 písm. d) zákona 563/2004 Sb. pedagogickým pracovníkem. Předpokladem pro výkon jeho činnosti je v souladu s §3 zákona 563/2004 Sb. způsobilost k právním úkonům, odborná kvalifikace, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a znalost českého jazyka.“ (Mertin, Krejčová a kol., 2020) Výkon činnosti speciálního pedagoga je podmíněn ukončeným magisterským studiem speciální pedagogiky. Tato podmínka se vztahuje na všechny typy speciálních pedagogů; etopedy, logopedy, tyflopedy, somatopedy, psychopedy, surdopedy i specialisty na poruchy autistického spektra. (Mertin, Krejčová a kol., 2020)

Působení speciálního pedagoga je ovlivněno mnoha faktory, mezi které je nutno zmínit zákonné zástupce a předpisy platné pro školství České republiky. Dále je také důležitá kvalifikace a osobnost speciálního pedagoga. (Knotová, 2014) Zaměřením školního speciálního pedagoga jsou žáci se zdravotním postižením a zdravotním a sociálním znevýhodněním. V některých případech se zabývá i žáky nadanými. Práce školního speciálního pedagoga vychází z vyhlášky č. 147/2011 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. Vyhláška definuje vzdělávání zmíněných žáků a vhodnou míru vyrovnaných podpůrných opatření, přesně stanovuje žáka tělesně a zdravotně postiženého a žáka sociálně znevýhodněného. Stanovuje také činnosti asistenta pedagoga a organizaci vzdělávání těchto žáků. Důležitý je §10 odst. 4 vyhlášky, který umožňuje integrovat maximálně 5 žáků do jedné třídy naráz. (Knotová, 2014)

Podpůrná opatření jsou souborem doporučení pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Dle druhu znevýhodnění žáka se respektují určité principy a zásady, které jsou základními pravidly jejich aplikace.

- Nediskriminace, spravedlnost a rovný přístup;
- odbornost a kvalita;
- efektivita a dostupnost;
- jednotný přístup;
- metodické vedení;
- kontinuita a spolupráce;
- rozvoj a otevřenost.

Vyučující a pedagogové, kteří se setkávají s podpůrnými opatřeními, by se měli seznámit s jejich koncepcí a uvědomit si jejich pojetí. (Michalík, Baslerová, Felcmanová, 2015)

Práva a povinnosti školního speciálního pedagoga stanovuje vyhláška č. 116/2011 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Vyhláška v §2 odst. 1 vyjadřuje povinnost zmírňování důsledků zdravotního postižení, zdravotního znevýhodnění a prevenci jejich vzniku. Tato povinnost je závislá na ostatních účastnících poradenského kolektivu a na odborné zdatnosti speciálního pedagoga a jeho osobnostních vlastnostech. Vyhláška také stanovuje povinnosti školy

pro oblast poradenské činnosti, z kterých vyplývají povinnosti speciálního pedagoga. Kvalita spolupráce se školskými zařízeními je závislá na nutnosti znalosti standardních činností těchto zařízení. (Knotová, 2014)

Standardní činnosti školního speciálního pedagoga jsou stanoveny v příloze 3 vyhlášky č. 116/2011 Sb. Lze je rozdělit na kategorie depistáž, diagnostika a analýza a stanovení individuálního plánu na základě problémů žáka. Specifickou kategorií je intervenční činnost, do které spadají další podkategorie činností. (Knotová, 2014)

Vyhledávání žáků (depistáž) se speciálními vzdělávacími potřebami je stěžejní, následuje zařazení těchto žáků do speciálně pedagogické péče. Nejedná se o jednorázovou činnost, souvisí s ní také zajištění dokumentace žáka, zjištění podnětů od učitelů a rodičů a doplnění o vlastní podněty. Následně speciální pedagog jedná s učiteli a rodiči, připraví si vhodně formulované otázky a důvěrně sdělí rodičům v přímém rozhovoru získané informace. V této fázi se stanovuje diagnóza, jedná se o podnět k preventivnímu opatření ve škole i v rodině. Tento způsob depistáže je vhodný u budoucích žáků, proto se přítomnost speciálního pedagoga doporučuje při zápisu do prvního ročníku. Zde jsou zaměřením především žáci s odkladem povinné školní docházky, s obtížemi v motorice a s komunikačními nedostatky. Již v takto brzké fázi může speciální pedagog taktně doporučit konzultaci v pedagogicko-psychologické poradně nebo publikaci pro podporu dané problematiky žáka. Začátkem školního roku speciální pedagog provádí depistáž ve třídách. Učitelům by mělo být v přípravném týdnu doporučeno, aby informovali speciálního pedagoga v případě speciálních potřeb žáka, zároveň zavedli podpůrná opatření a neprodleně informovali rodiče o způsobu a formě spolupráce se školou. Speciální pedagog po naplnění této činnosti prostuduje materiály žáků, připraví podklady pro učitele, připraví vhodnou podporu a návrhy pro vedení školy. Tyto činnosti vedou k zahájení diagnostické a intervenční činnosti. Nasbírané materiály speciálním pedagogem jsou důvěrnými informacemi. Na základě stanovené diagnózy bude žákovi poskytnuta speciálně pedagogická podpora. Při sběru informací jsou stěžejní rozhovory s učiteli a rodiči k orientační diagnóze, aby mohlo být uplatněno preventivní či podpůrné opatření. V návaznosti na diagnózu (a doporučení poradenského zařízení) se vytyčí hlavní problémy žáka a stanoví se individuální plán podpory v rámci školy a mimo ni. (Knotová, 2014)

3.3. Výchovný poradce

„Výchovný poradce není uveden ve výčtu pedagogických pozic, který je stanoven v §2 odst. 2 zákona č. 563/2004 Sb. Skutečnost, že činnosti výchovného poradce má vykonávat pedagogický pracovník, vyplývá „z logiky věci“, z vlastního obsahu jejich činnosti vyžadující znalosti, dovednosti pedagogického pracovníka, vyhlášky č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systémem pedagogických pracovníků a některých pracovněprávních souvislostí obsažených v nařízení vlády č. 75/2005 Sb., o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků.“ (Mertin, Krejčová a kol., 2020, s. 23)

Roli výchovného poradce získává vysokoškolsky vzdělaný učitel po absolvování kvalifikačního studia výchovného poradenství, které akreditovalo MŠMT ČR. *Standard studia pro výchovné poradce* stanovuje náplň kurzů pro výchovné poradce. Standard vznikl v souladu s vyhláškou č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků. V případě, že výchovný poradce na dané pozici působí bez příslušného vzdělání, je jeho povinností si vzdělání doplnit v rámci kurzů celoživotního vzdělávání, které jsou nejčastěji na katedrách psychologie, pedagogiky nebo speciální pedagogiky českých univerzit. Dle standardu je kurz realizován ve čtyřech semestrech, kdy účastníci absolvují 220 hodin přímé i nepřímé výuky a 30 hodin stáží. Mezi studijní okruhy patří vývoj poradenských systémů v souvislosti s psychologickou a pedagogickou teorií, poradenské služby na školách, právní rámec výkonu poradenské činnosti, osobnost výchovného poradce, školní třída a její diagnostika, komunikace s rodiči, základy poradenské komunikace, podpora žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků se zdravotním postižením, kariérové poradenství, diagnostické a intervenční metody, monitorování, evaluace a autoevaluace výchovného poradce. Závěrem studia je ústní zkouška a obhajoba závěrečné práce. (Mertin, Krejčová a kol., 2020)

Z vyhlášky dále vychází nutnost spolupráce výchovného poradce s ostatními učiteli a metodiky prevence. Pedagogové by měli být informováni o náplni práce výchovného poradce a jeho základních činnostech. Mezi základní činnosti výchovného poradce spadá poradenská činnost a metodická a informační činnost. Do poradenské činnosti zde

spadá kariérové poradenství, poradenství žákům s výukovými obtížemi, poradenství žákům se speciálními vzdělávacími potřebami a péče o ně, poradenství pro zákonné zástupce žáků a poradenství žákům z odlišného kulturního a jazykového prostředí. Metodickou a informační činností je pro výchovné poradce zprostředkovávání dalšího vzdělávání pedagogickým pracovníkům, předávání důležitých informací ohledně metodických postupů, pedagogické diagnostiky a intervence. Důležitou součástí této oblasti je evidence práce s žáky a shromažďování odborných zpráv z vyšetření žáků a další související dokumentace. (Mertin, Krejčová a kol., 2020)

Výchovný poradce je důležitou spojkou mezi školou a poradenskými zařízeními. Vzájemná komunikace mezi stranami nebo účastníky vyžaduje odstranění nedůvěry či potřeba znovu navázání jednání, aby se předešlo možným nedorozuměním. Výchovný poradce usnadňuje průběh komunikace zúčastněným stranám. Jsou vytyčena určitá očekávání od výchovných poradců jako od zprostředkovatelů usnadnění komunikace; minimalizace dopadu problému na běžný provoz školy či reputace, řešení situací definitivně bez možností změny, kontakt s odborníky, zástup či náhrada za odborníka, kontaktní osoba při jednání o problému, kontakt s rodinou a registrace problému před jeho vypuknutím. Jedná se o poněkud nerealistické požadavky. Výchovný poradce není univerzální odborník všech problematik, ale může být důležitým prostředníkem mezi odborníky, které daný problém vyžaduje. Tím vzniká více realistický předpoklad, a to neustálé sebevzdělávání se a orientace v celé širší problémových jevů, s nimiž se ve školách setkáváme. Aby byla zajištěna kvalitní spolupráce mezi výchovnými poradci, učiteli a vedením školy, je užitečné pravidelně prezentovat souhrn aktivit výchovného poradce. Vhodným prostorem pro tuto prezentaci jsou provozní pedagogické rady. Rozsah práce výchovného poradce je široký. Mezi tradiční činnosti patří; příprava kurzů pro předškoláky ve spolupráci s učiteli budoucích prvních tříd, práce se třídami ve spolupráci s třídními učiteli, koordinace naplňování podpůrných opatření žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, organizování seznamovacích kurzů ve spolupráci s třídním učitelem a školním metodikem prevence, kariérové poradenství a inkluze žáků z cizojazyčného prostředí a odlišných kultur. Stěžejní je poskytování dodatečných informací třídním učitelům, aby došlo k naplnění potřebných kroků. Učitelům jsou doporučené činnosti pro práci s dítětem a je potřeba vědět s jakým účelem jsou činnosti naplňovány. (Mertin, Krejčová a kol., 2020)

Součástí poradenství ve školách, které spadá do kompetencí výchovného poradce, je kariérní poradenství, které směřuje žáky správným směrem při volbě dalšího vzdělávání a povolání. Nerozhodnost při volbě profese je častým problémem žáků. Nereálné volby žáků se mohou týkat čtyř ohledů; schopnosti, školní prospěch, nízký počet přijímaných uchazečů a zdravotní stav. Pro vhodný výběr studia potřebuje žák určitou úroveň schopností, prospěch by měl být vyšší než požadavek na prospěch v daném studijním oboru, s čímž souvisí zájem o daný obor. V případě, že je potřeba změnit nereálné aspirace, je důležité citlivě a taktně poradit. Hlavní je poskytnout podporu a povzbuzení. Pro změnu je využit poradenský proces, který není pouze o jediném setkání s žákem, ale vyžaduje čas. Pomoci může znalost různých profesí a pracovních zkušeností žáka. Poradce by měl sledovat žáka při zkoumání různých prací a zjistit, která práce odpovídá jeho schopnostem. Další obtíží při volbě povolání může být příliš mnoho možností, kdy žák není schopen vybrat pouze jeden směr. (Vendel, 2008) Poradce musí zvážit fakt, že připravuje žáky na povolání, které nyní ještě nemusí existovat. Žák by měl být směřován k odbornosti v tom, v čem vyniká. Je potřeba se zaměřit nejen na školní výsledky, ale i volnočasové aktivity a vedlejší zájmy žáka. Mimo odborné znalosti je potřeba žáky rozvíjet v pracovních kompetencích a fungování světa práce. (Pýchová, Košťálová, Drahoňovská, Madziová, 2020)

3.4. Školní metodik prevence

„Školní metodik prevence není uveden ve výčtu pedagogických pozic, který je stanoven v §2 odst. 2 zákona č 562/2004 Sb. Skutečnost, že činnost školního metodika prevence má vykonávat pedagogický pracovník vyplývá „z logiky věci“, z vlastního obsahu jeho činnosti vyžadující znalosti, dovednosti pedagogického pracovníka, vyhlášky č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérního systému pedagogických pracovníků.“ (Mertin, Krejčová a kol., 2020, s. 24)

V českém školství se školní metodik prevence objevil ve druhé polovině 20. století. Původně byl nazýván protidrogovým preventistou a jeho práce spadala do kompetencí výchovného poradce. Jeho činnosti se po roce 2000 začaly rozšiřovat i na prevenci sociálně patologických jevů v širším pojetí. Proto došlo k doporučení a následovnému rozdělení výkonu činnosti výchovného poradce a školního metodika prevence. Prevenci se věnuje *Metodické doporučení č. j. 21297/2010-28, k primární prevenci rizikového*

chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních. Na základě těchto metodických doporučení se působnost MŠMT zaměřuje především na následující projevy u žáků: agrese, šikana, kyberšikana, násilí, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie; záškoláctví; poruchy příjmu potravy; závislostní chování, gambeling, užívání návykových látek; rizikové sporty a rizikové chování v dopravě; působení v sektách a sexuální rizikové chování. (Knotová, 2014)

Existuje souvislost role metodika prevence s výchovou v několika vztazích, a to v rámci podmínek realizace, smyslu prevence a očekávání a výsledku prevence. Pozice školního metodika prevence je realizována nad rámec běžných učitelských povinností. Je součástí vzdělávací činnosti školy, proto by měla být součástí školního vzdělávacího plánu. (Procházka, 2019) Pozici školní metodika prevence může tedy zaplnit kterýkoliv učitel školy. Kvalifikaci stanovuje vyhláška č. 317/2005 Sb. Po splnění kvalifikace studiem vysokoškolského oboru nebo kurzu v rozsahu 250 vyučovacích hodin s úspěšnou obhajobou práce a závěrečnou zkouškou má učitel nárok na specializační příplatek v rámci tisícikorun. Učitel naplňující tuto funkci nemá sníženou vyučovací povinnost. (Knotová, 2014) Zákon ukládá povinnost všem školám a učitelům vytvořit podmínky pro předcházení vzniku sociálně patologických jevů při vzdělávací činnosti. Stejně platí i v rámci podmínek pro prevenci. (Procházka, 2019)

Činnosti školního metodika prevence jsou metodické a koordinační, informační a poradenské. Popsány jsou v příloze 3 vyhlášky č. 72/2005 Sb. Mezi metodické a koordinační činnosti patří; tvorba a kontrola realizace preventivního programu školy, účast na realizaci aktivit zaměřujících se na prevenci již zmíněných projevů, metodické vedení a vzdělávání pedagogických pracovníků školy, koordinace spolupráce mezi školou a orgány státní správy a samosprávy zabývající se stejnou problematikou, kontaktování odborných pracovišť a účast na intervenci při výskytu sociálně patologických jevů, shromažďování odborných zpráv a dalších informací o žácích v poradenské péči a vedení písemných záznamů o náplni své činnosti. Do náplně informační činnosti školního metodika prevence zařazujeme; předávání odborných informací o problematice, programech, metodách a formách primární prevence pedagogickým pracovníkům, prezentace výsledků a získání nových odborných informací a zkušeností, v neposlední řadě aktualizování a vedení databáze

spolupracovníků školy pro oblast prevence sociálně patologických jevů. Poradenskou činností je; depistáž, spolupráce s třídními učiteli při zachycování alarmujících signálů a příprava podmínek na integraci žáků se specifickými poruchami chování ve škole. „*Hlavním úkolem školního metodika prevence je tvorba minimálního preventivního programu školy a koordinace jeho plnění.*“ (Knotová, 2014, s. 194-196)

Lze zaznamenat vnější a vnitřní podmínky ovlivňující realizaci prevence ve školách. Mezi vnější podmínky patří finance a organizační a legislativní vymezení. Vnitřními podmínkami je pojetí cílů prevence a její realizace. Materiální pokrytí by měla obstarat škola, pokud je školní metodik prevence součástí školního vzdělávacího programu. Běžnou praxí může být spoluúčast zákonných zástupců při financování. Je však potřeba zakomponovat tuto skutečnost do *Minimálního preventivního programu*, na který odkáže školní řád dané školy. Lze také využít dotace z dotačních programů od MŠMT, které jsou však omezené. Organizační podmínky pro realizaci prevence jsou stanoveny ve školském zákoně, ve vyhlášce č. 72/2005 Sb., a to dle nejaktuálnějšího znění předpisů. Legislativní předpisy jsou doplněny metodickými doporučeními; *Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních* a *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže*. Systém prevence je také ovlivněn národní strategií (např. Strategie vzdělávací politiky ČR, Národní strategie primární prevence rizikového chování na období 2019–2027, Akční plán inkluzivního vzdělávání, Strategie zdraví 2020). Cíle prevence chápeme jako výchovný akt. Jedná se o pedagogický akt, který do prevence vnášíme zvnitřněním prožitku situace, která se dotkla hranice rizikového chování nebo ji překročila. Výchova v roli školního metodika prevence se týká práce s prostředím školy a vytvářením výchovných situací. (Procházka, 2019)

S prací metodika prevence se pojí pojmy patologický jev, sociální deviace a rizikové chování. Rizikové chování popisuje vzorec chováním, který vede k prokazatelnému nárůstu zdravotních, výchovně vzdělávacích, sociálních a jiných rizik pro jedince i společnost. MŠMT mezi projevy rizikového chování řadí agresi, šikanu, násilí, intoleranci, antisemitismus, extremismus, rasismus, xenofobii, homofobii, vandalismus, krádeže, záškoláctví, závislostní chování, rizikové sporty, rizikové chování v dopravě, poruchy příjmu potravy, negativní působení sekt a sexuálně rizikové chování. Sociální deviací je chápána jakákoliv odchylka chování ze sociální normy. (Procházka, 2019)

Patologické jevy jsou vždy pro jedince i pro společnost negativní. Jsou podmíněny komplexem biopsychosociálních faktorů, ale i negativním působením rodiny. (Fischer, Škoda, 2014)

3.5. Sociální pedagog

Sociální pedagog je vysokoškolsky vzdělaný pedagogický pracovník. Zabývá se vzdělávacími procesy, z čehož plyne jeho edukační působnost. Hlavním cílem sociálních pedagogů je socializace jedince v ústavních zařízeních s ochrannou výchovou a v diagnostických ústavech, kde pomáhají nastavovat volnočasové aktivity. Prioritně se zabývá pomocí v krizových obdobích a situacích, mezi které může patřit propuštění

z výkonu trestu odnětím svobody, výchova a převýchova osob so obtížemi zařadit se do společnosti. Působí také v terénu (street work) nebo jako dobrovolníci. (Hurychová a Ptáčková, 2022)

Sociální pedagogika se odlišuje od školské sociální práce z hlediska principů, činností, znalostí a kompetencí. Sociální pedagog má vzdělání vycházející z pedagogických věd, sociální pracovník z věd sociálních. Obor sociální pedagogiky si zpracovává teoretický základ, propracovává metody a mechanismy pro práci s klienty. Často se zaměřuje za sociální práci, proto sociální pedagogové často na pozici sociálního pedagoga nepracují. Většinou pokrývají pozice vychovatelství, kde jsou činnosti pedagogicky zaměřené, s podmínkou humanitního vzdělání pozice mediace a probace v represivních složkách najdeme policii a vězeňství. Existují společné znaky a odlišnosti mezi sociální pedagogikou a školskou sociální prací. Shodují se tím, že ani jedna profese nemá ukotvení v legislativě. Často se metody a teorie čerpají ze sociální práce. Stěžejním rozdílem je pedagogický základ sociální pedagogiky. (Hurychová a Ptáčková, 2022)

Součástí studia učitelů je oblast prevence, ale vzdělávání není systematické. Sociální pedagog je vysokoškolsky vzdělaný pracovník, který může obohatit práci primární prevence ve školách. Mezi jeho kompetence může patřit i příprava a organizace vzdělávání a výcviků pro učitele v oblasti prevence. Disponuje znalostmi krizové intervence. Je tedy schopen při identifikaci problému distribuovat žáka do příslušného zařízení. (Procházka, 2012)

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Zhodnocení aktuálního stavu zkoumané problematiky

Jedná se o integrovaný systém pedagogicko-psychologického poradenství, který prochází neustálými změnami. Proměny poradenského systému reagují na aktuální změny v potřebách uživatelů. Školy potřebují tvořit programy prevence sociálně patologických jevů, především šikany a kyberšikany, zneužívání návykových látek, rasismus a xenofobie. Dále je potřeba metodické podpory, aby bylo dosaženo úspěšné integrace dětí se specifickými vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. Kariérové poradenství je též nedílnou součástí, na tento typ poradenství navazuje poradenství poskytováno dalšími subjekty. Program a prognózy předpokládají lepší kvalitu pedagogického a psychologického diagnostikování a prognózování dalšího vývoje žáků. Je však vyžadována další podpora pro pedagogy v rámci integrace nových systémů a nástroje do aktuální praxe.

Ve školách pedagogicko-psychologické poradenství poskytuje školní poradenské pracoviště, které se skládá z výchovného poradce, školního metodika prevence a případně školního psychologa a školního speciálního pedagoga. Činnost školní poradenské pracoviště je navazující na spolupráci s pedagogicko-psychologickou poradnou, speciálně pedagogickým centrem a střediskem výchovné péče. Tento systém poradenství má rozmanitou klientelu (žáky, rodiče, pedagogy). Za poskytování služeb zodpovídá ředitel školy. *“Služby jsou koordinovány školním psychologem nebo speciálním pedagogem, kteří společně s ostatními odbornými pracovníky, s třídními učiteli a vedením škol vytvoří Program zabezpečování pedagogicko-psychologického poradenství poskytovaného ve škole. Program odráží specifika dané školy i regionu a koordinuje služby s ostatními zařízeními v regionu, která poskytují pedagogicko-psychologické, speciálně pedagogické a preventivně – výchovné služby. Zabezpečuje také koordinaci služeb poskytovaných jinými resorty a nestátními subjekty.”* (Zapletalová, 2013)

Poradenský systém je rozmanitá síť služeb, ve které se rodiče nemusí snadno orientovat. Výzkum zjišťuje úroveň orientace a znalosti ve školním poradenském systému ze strany rodičů.

Kalibová a Zikmundová uskutečnily výzkum zabývající se pohledem žáků základních škol na výchovné poradenství. Cílem výzkumu bylo zmapovat výchovného poradce očima žáků základních škol a odpovědět na výzkumné otázky, které se zabývaly povědomím žáků o existenci výchovného poradce, jeho vlastnostmi, zájmem rodičů o výchovného poradce, jeho přístup k žákům a jeho funkce ve škole. Výzkum byl proveden formou dotazníkového šetření na druhém stupni základních škol. Dle výzkumu pouze 48 % respondentů sdělilo, že jejich rodiče ví, kdo je ve funkci výchovného poradce ve škole. Zájem rodičů o výchovného poradce potvrdilo pouze 21 % žáků, přičemž 61 % konstatovalo, že se na výchovného poradce mohou rodiče obrátit a kontaktovat ho v případě potřebné spolupráce. (Kalibová, Zikmundová, 2014)

Výzkum ohledně poradenských pracovníků, konkrétně školního psychologa a školního speciálního pedagoga, byl proveden v roce 2019 M. Bartoňovou, J. Pipekovou, J. Viktorinem a M. Vítkovou. Výzkum zjistil, že rodiče z dotazovaných 308 rodičů se 2/3 neangažují v dění školy, kterou jejich dítě navštěvuje. Rodiče žáků pozitivně hodnotili spolupráci se školním psychologem. Přes polovinu rodičů uvádí zlepšení v komunikaci a spolupráci mezi školou-rodinou-žákem. Také oceňují podporu při řešení záťažových situacích rodiny při zvládnání výchovy a edukace dítěte. (Bartoňová, Pipeková, Viktorin, Vítková, 2019)

Výzkumné šetření sledovalo dopovědi respondentů ve 4 oblastech práce školního speciálního pedagoga. V první oblasti *Základní úkoly školního speciálního pedagoga* nejčastěji respondenti uvedli na prvním místě komunikaci s vedením školy, poté depistáž žáků s rizikem vzniku speciálních vzdělávacích potřeb. Druhá oblast *Diagnostika, intervence a preventivní programy* nejčastěji obsahovala odpověď; důležitost dlouhodobé a krátkodobé individuální speciálně-pedagogické péče. Další oblast *Konzultační a metodická činnost* nejčastěji získala odpověď; individuální konzultace pro pedagogické pracovníky. V poslední oblasti *Kooperace, participace a koordinace* nejčastěji rodiče odpovídali, že je důležitá koordinace a metodické vedení asistentů pedagoga na škole. (Bartoňová, Pipeková, Viktorin, Vítková, 2019)

Druhá část odpovědí se týkala školního psychologa. Taktéž byli sledované čtyři oblasti. V první oblasti *Základní úkoly školního psychologa* se nejčastěji objevovala důležitost

komunikace s vedením školy, pedagogy, žáky a zákonnými zástupci. Nejčastější odpověď oblasti *Péče o žáky a podpůrná opatření* byla; individuální případová práce se žáky v osobních problémech. Ve třetí oblasti *Skupinová a komunitní práce se žáky, individuální konzultace* na prvním místě byla odpověď skupinová a komunitní práce, na druhém místě individuální konzultace pro pedagogické pracovníky v oblasti výchovy a vzdělávání. V oblasti *Metodická podpora a koordinace poradenských služeb* se nejvíce rodičů přiklonilo k důležitosti účasti na pracovních poradách školy. Výzkum potvrzuje argumenty pro zavedení stálých pracovních pozic pro školního speciálního pedagoga a školního psychologa. (Bartoňová, Pipeková, Viktorin, Vítková, 2019)

5 Výzkumné šetření

Na základě zhodnocení výzkumného problému diplomová práce navazujeme výzkumným šetřením, které analyzuje povědomí rodičů o poradenských pracovnících v základních školách v Mělníce. Výzkum se zaměřuje na povědomí rodičů o práci poradenských pracovníků základní školy, tedy o práci školního psychologa, speciálního pedagoga, výchovného poradce a školního metodika prevence. Dále se zaměřuje na jejich zkušenosti s poradenskými pracovišti PPP a SPC. Ve městě Mělník se nacházejí čtyři základní školy. Žádná ze škol nedisponuje vlastním školním psychologem, ale využívají služby externího odborníka, který dochází v případě nutnosti či v době konzultačních hodin. Tři školy mají školního speciálního pedagoga. Všechny čtyři základní školy mají výchovného poradce a školního metodika prevence. Funkci výchovného poradce a funkci školního metodika prevence plní různé osoby. Každá ze základních škol má aktualizované webové stránky, které jsou veřejně přístupné a disponují informacemi o školním poradenském pracovišti. Do výzkumu nebyla zahrnuta základní škola praktická a základní škola speciální, zkoumají se tedy pouze běžné základní školy.

Kapitola je rozdělena do tří částí. První podkapitola stanovuje výzkumné cíle, výzkumné problémy a hypotézy, které budou během výzkumného šetření ověřovány. Druhá podkapitola popisuje způsob výběru výzkumného vzorku. Třetí podkapitola se věnuje popisu metody dotazníkového šetření, která je použita pro realizaci kvantitativního výzkumu.

5. 1. Cíle, problémy a hypotézy výzkumného šetření

Pro výzkum byl stanoven výzkumný problém, kterým je povědomí rodičů žáků základních škol o odbornících zabývajících se poradenstvím na základních školách. Výzkumný problém je deskriptivní, za úkol má tedy popsat rozsah povědomí rodičů o daném tématu. Na základě výzkumného problému byl stanoven hlavní cíl, kterým je analyzovat povědomí rodičů o práci poradenských pracovníků na základní škole. Hlavní cíl bude naplňován pomocí tří dílčích cílů, které jsou stanoveny následovně. (Chráska, 2006)

1. Zjistit, zda rodiče vědí, že na základní škole jejich dítěte působí odborníci zabývající se poradenstvím pro žáky.

2. Zjistit, zda mají rodiče přehled o náplni práce poradenských pracovníků základní školy.

3. Zjistit, zda rodiče mají zkušenost se školským poradenským pracovištěm.

S ohledem na deskriptivní design výzkumu je stanoveno osm deskriptivních problémů, které budou zkoumány pomocí dotazníkového šetření. Cílem výzkumu je popsat povědomí rodičů o poradenských pracovnících. (Chráaska, 2006)

Deskriptivní problém č. 1: *Jaký z poradenských pracovníků na základní škole je nejvíce rozšířen v povědomí rodičů?*

Cílem je zjistit, který poradenský pracovník základní školy je v povědomí rodičů nejvíce. Snažíme se tedy zjistit, o kterém z poradenských pracovníků rodiče nejčastěji vědí, že existuje jako pozice na základních školách.

Deskriptivní problém č. 2: *Jaké procento rodičů má povědomí o působení poradenských pracovníků na základní škole jejich dítěte?*

Problém popisuje, zdali rodiče vědí, že na základní škole jejich dětí působí poradenští pracovníci. Dále zjišťuje, o kterých z poradenských pracovníků rodiče vědí, že na škole působí.

Deskriptivní problém č. 3: *Jaký přehled mají rodiče o náplni práce poradenských pracovníků na základní škole?*

Zjišťujeme, zdali rodiče mají základní přehled o náplni práce poradenských pracovníků. Získáváme přehled o znalostech rodiče z oblasti práce poradenských pracovníků se žáky základní školy.

Deskriptivní problém č. 4: *Jaké procento rodičů rozlišuje práci pedagoga a poradenského pracovníka na základní škole?*

Cílem je zjistit, zdali rodiče pojem pedagog (učitel) a pojem poradenský pracovník rozlišují či nikoliv. Zjišťujeme také, jestli rodiče mají informace o tom, kdo z poradenských pracovníků působí souběžně i jako vyučující.

Deskriptivní problém č. 5: *Jak probíhá spolupráce mezi poradenskými pracovníky a dalšími pedagogy z pohledu rodičů?*

Snažíme se popsat, zdali rodiče mají přehled o formě spolupráce mezi poradenskými pracovníky a učiteli. Také zjišťujeme, jestli rodiče o spolupráci vědí či nikoliv.

Deskriptivní problém č. 6: *Jak probíhá spolupráce poradenských pracovníků na základní škole se školskými poradenskými zařízeními (PPP a SPC) podle rodičů?*

Cílem je zde popsat, jakou mají rodiče představu o spolupráci školních poradenských pracovníků s PPP a SPC a jestli je tato představa odpovídající skutečnosti.

Deskriptivní problém č. 7: *Jak velké procento rodičů má zkušenosti s návštěvou PPP a SPC?*

Tento problém popisuje, jak rozsáhlé zkušenosti mají rodiče žáků základních škol s pedagogicko-psychologickou poradnou a speciálně pedagogickým centrem. Především chceme vědět, jestli mají přímou zkušenost, a to pozitivní i negativní nebo pouze zprostředkovanou zkušenost.

Deskriptivní problém č. 8: *Jaké procento rodičů zná poradenské pracovníky na základní škole jejich dítěte jménem?*

V posledním deskriptivním problému popisujeme blízkost mezi poradenskými pracovníky a rodiči. Vycházíme z faktu, že pokud rodič poradenského pracovníka *zná*, tak bude vědět, jaké má jméno.

Vztahy mezi zkoumanými jevy jsou formulovány pomocí relačních výzkumných problémů (otázek). Byly formulovány 3 výzkumné relační problémy, ze kterých následně vycházejí hypotézy. (Gavora, 2000) Formujeme tedy vztah nezávislých proměnných (stupeň vzdělávání žáka, pohlaví rodiče a počet dětí) a závislou proměnnou (povědomí o poradenských pracovnících). (Chráška, 2006)

Relační problém č. 1: *Jaký je rozdíl v povědomí rodičů žáků o poradenském pracovišti základní školy, kteří navštěvují první a druhý stupeň?*

Relační problém dává do vztahu jev *povědomí rodičů* o dané oblasti a jev *stupeň vzdělávání žáka*.

Relační problém č. 2: *Jaký je rozdíl v povědomí o poradenských pracovnících na základních školách u matek a u otců?*

Relační problém dává do vztahu jev *povědomí rodičů* o dané oblasti a jev *pohlaví rodiče*.

Relační problém č. 3: *Jaký je rozdíl v povědomí rodičů o poradenských pracovnících s jedním a s více dětmi navštěvujícími základní školu?*

Relační problém dává od vztahu *povědomí rodičů* o daném problému a jev *počet dětí navštěvujících ZŠ*.

Na základě relačních problémů byly zformulovány tři věcné hypotézy. Hypotézy budou zjišťovat, zdali existuje souvislost mezi zkoumanými jevy.

H1: Rodiče žáků, kteří navštěvují druhý stupeň základní školy, mají větší přehled o poradenských pracovnících než rodiče žáků, kteří navštěvují první stupeň základní školy.

H2: Matky žáků základních škol mají větší přehled o poradenských pracovnících základních škol než otcové žáků základních škol.

H3: Rodiče s více dětmi, kteří navštěvují základní školu, mají větší přehled o poradenských pracovnících než rodiče s jedním dítětem, které navštěvuje základní školu.

Proměnná *povědomí rodičů* bude zjišťována jako rozsah vědomostí a informací, které rodiče z dané oblasti mají. Rodiče na základě vyplněného dotazníku prokáží, že vědí/nevědí o práci poradenských pracovníků. Vědomosti budou měřeny jako četnost vědomostí o poradenských pracovnících, které rodiče žáků základních škol mají. Vědomosti budou zjišťovány na základě správnosti/kladnosti odpovědí v dotazníkovém šetření. Pro možnost testování věcných hypotéz byly stanoveny následující statistické hypotézy.

Alternativní a nulová hypotéza č. 1

HA: Četnost vědomostí rodičů o poradenských pracovnících je statisticky významně závislá na stupni, na kterém se dítě vzdělává.

H0: Četnost vědomostí rodičů o poradenských pracovnících není statisticky významně závislá na stupni, na kterém se dítě vzdělává.

Alternativní a nulová hypotéza č. 2

HA: Četnost vědomostí o poradenských pracovnících základních škol je statisticky významně závislá na pohlaví rodiče.

H0: Četnost vědomostí o poradenských pracovnících základních škol není statisticky významně závislá na pohlaví rodiče.

Alternativní a nulová hypotéza č. 3

HA: Četnost vědomostí rodičů o poradenských pracovnících základních škol je statisticky významně závislá na tom, jestli navštěvuje základní školu jedno nebo více dětí.

H0: Četnost vědomostí rodičů o poradenských pracovnících základních škol není statisticky významně závislá na tom, jestli navštěvuje základní školu jedno nebo více dětí.

5. 2. Výběr vzorku do výzkumného šetření

Aby byla získána relevantní data, při výběru respondentů se zaměřujeme na to, aby jejich situace vystihovala celou populaci, na kterou se zaměřujeme. Hlavní podmínkou je, aby dítě dotazovaného rodiče navštěvovalo základní školu v Mělnice. V Mělnice se vyskytují čtyři základní školy s kompletní povinnou školní docházkou (devět ročníků). Pro výzkum není rozhodující věk respondenta. S ohledem na relační výzkumné problémy a hypotézy byla věnována pozornost pohlaví rodiče, stupni vzdělávání dítěte a faktu, zdali má rodič jedno nebo více dětí.

Základním souborem jsou tedy všichni rodiče, jejichž děti navštěvují základní školu. Výběrovým souborem je v případě tohoto výzkumu pouze takový rodič, jehož dítě navštěvuje základní školu ve městě Mělník.

Druh výběru dané skupiny určuje jejich již zmíněné společné rysy. U výběru není uplatněna subjektivita. Při tomto výzkumu je aplikován náhodný výběr, kdy autorka výzkumu nevybírá respondenty. Dotazník je rozšířen mezi vedení škol a sociální sítě, kde je dále šířen mezi rodiče žáků daných škol. (Chráška, 2016) Oslovení rodiče jsou reprezentativním souborem výzkumného šetření této práce. (Gavora, 2010)

5.1. Metoda výzkumného šetření

Pro realizaci výzkumu byl zvolen kvantitativní výzkum, který je vhodný pro práci s vyšším počtem respondentů. Úmyslem bylo získat data od co největšího množství rodičů žáků základních škol v Mělníce. K hromadnému sběru dat byla zvolena metoda dotazníkového šetření. Výzkumné šetření se snaží naplnit hlavní a dílčí cíle. Otázky v dotazníkovém šetření jsou konstruovány tak, aby dokázaly zjistit situaci, kterou popisují deskriptivní problémy. Výsledky dotazníkového šetření mají za úkol potvrdit nebo vyvrátit hypotézy.

Metoda dotazníku je jednou z nejrozšířenějších technik pro pedagogický výzkum. Myšlenkou dotazníku je sběr dat o respondentovi, jeho názorů a postojů ke zkoumanému problému. Jedná se o písemný soubor otázek, který respondent čte a interpretuje, nakonec na celý soubor otázek odpovídá. Tento výzkumný nástroj zkoumá osobní znalosti respondenta v rámci zkoumaného tématu. V dotazníku vytvořeném pro tuto diplomovou práci konkrétně zkoumá povědomí rodičů o poradenských pracovních na základních školách v Mělníce. (Skutil, 2011)

Výhody dotazníkového šetření spočívají ve snadné a rychlé administraci, možnosti oslovit velký počet respondentů, kteří umožní získat značné množství údajů. Získáváme údaje, které jinou metodou může být náročnější získat. Výhodou je také anonymita respondentů. Nevýhodami této metody je možnost subjektivních odpovědí respondentů a nemusí vždy vyhovovat vybraná forma dotazování. Autor dotazníku při této metodě nemá možnost dovysvětlit otázky, to může vést ke zkreslení odpovědí. (Skutil, 2011)

Dotazník byl administrován formou sociálních sítí a e-mailu do vybraných škol. Školy distribuovaly dotazník mezi rodiče žáků. Nejsou shromažďovány e-mailové adresy, ani jména respondentů, aby byla zachována anonymita. Respondentům je umožněno doplňovat otázky v kolonce *Jiné*, aby nedošlo k příliš velkému omezení respondenta v možnostech odpovědí.

V dotaznících se setkáváme s několika typy otázek, rozdělujeme je podle formy požadované odpovědi. Lze je rozdělit na uzavřené a otevřené položky (strukturované a nestrukturované). V případě otevřených otázek respondent sám tvoří odpověď. Volnost odpovědí vede k náročnosti při vyhodnocování, je nutné správně odpovědi

kategorizovat. Při velkých dotazníkových šetřeních je tento typ otázek méně používán z důvodu časové a odborné náročnosti. U uzavřených otázek respondent volí z předem určených odpovědí. Odpovědi se jednodušeji vyhodnocují a respondenti jsou ochotnější zvolit odpověď než ji vymyslet. Tento typ odpovědí nutí respondentovi určité možnosti, ze kterých si může být náročné vybrat kvůli jejich šíři. V případě strukturovaných položek existují dva typy; dichotomické a polytomické. U dichotomických položek existují dvě odpovědi (ano-ne), které se vzájemně vylučují. V případě polytomických položek má respondent možnost výběru z více než dvou možností. Možnosti mohou být výběrové, výčtové a stupnicové. (Chráska, 2016)

Dotazníkové šetření (viz příloha č. 1) se skládá z uzavřených položek s možností doplnění některých otázek. Celkem bylo vytvořeno 31 otázek, z nichž je 22 položek dichotomických a 9 položek polytomických. Polytomické položky jsou výběrové.

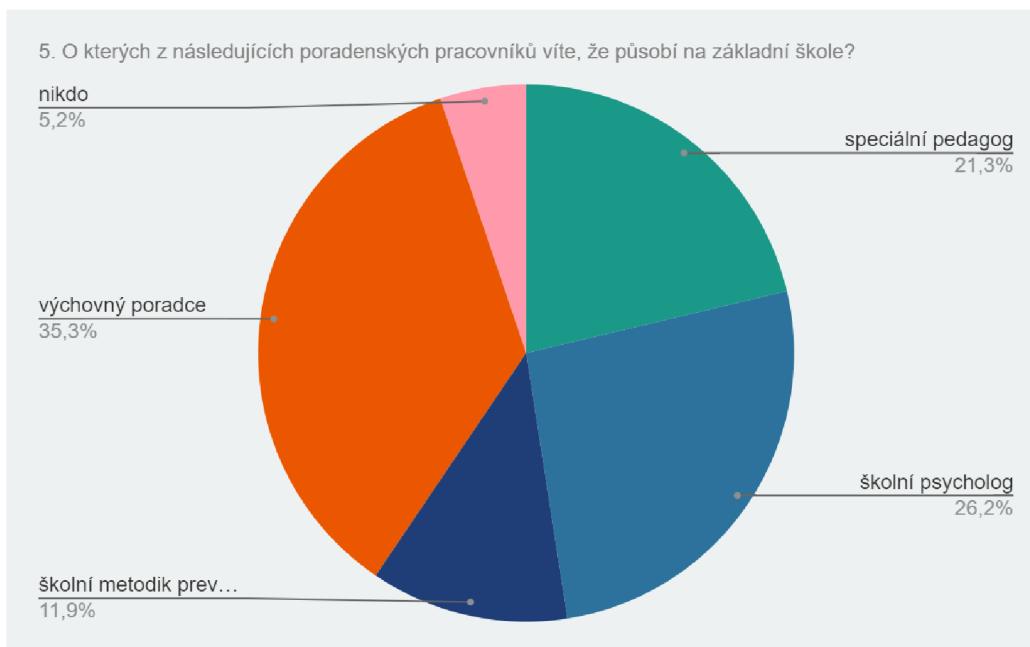
6 Výsledky výzkumného šetření

Zprvu budou představeny výsledky výzkumného šetření v souvislosti s deskriptivními problémy. Ke každému deskriptivnímu problému budou přiřazeny otázky z dotazníkového šetření (viz příloha č. 1), které daný problém zkoumají. Následně bude provedena analýza kvantitativního výzkumu pomocí testu nezávislosti chí-kvadrátu pro kontingenční tabulku, který potvrdí či vyvrátí hypotézy. Test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku je statistický test, který se využívá k rozhodnutí, zda existuje závislost mezi dvěma pedagogickými jevy. Běžně se používá při dotazníkovém šetření. (Chráska, 2006)

Výzkumu se zúčastnilo 207 respondentů, mezi které patřilo 136 matek (67 %) a 67 otců (22 %) žáků základních škol v Mělníce. Z 207 respondentů byli 4 vyřazeni, z důvodu nesplnění podmínky, aby dítě dotazovaného rodiče navštěvovalo základní školu v Mělníce. Ze zúčastněných rodičů má 122 respondentů jedno dítě (60 %) a 81 respondentů má (40 %) více dětí na základní škole. Celkem 133 respondentů (58 %) má dítě, které navštěvuje 1. stupeň základní školy a 97 respondentů (42 %), má dítě, které navštěvuje 2. stupeň základní školy.

Deskriptivní problém č. 1: *Jaký z poradenských pracovníků na základní škole je nejvíce rozšířen v povědomí rodičů?*

Bylo zjišťováno pomocí otázek č. 5–9 v dotazníku viz příloha č. 1.

Graf 1 (zdroj: vlastní šetření)

Otázka č. 5 zjišťovala, o kterém z poradenských pracovníků rodiče vědí, že existuje jako profese na základní škole. Z grafu odpovědí vyplývá, že rodiče nejvíce vědí o působnosti výchovného poradce.

Otázky č. 6–9 zjišťovaly, zdali rodiče mají představu o tom, kdo jsou jednotliví poradenští pracovníci. Otázky byly umístěny do první části dotazníku, aby nebyl respondent ovlivněn dalšími otázkami, ve kterých se přímo zkoumá náplň práce. Na otázku, zdali mají respondenti představu o tom, kdo jsou poradenští pracovníci, odpověděli ano 84 % u školního psychologa, 69 % u speciálního pedagoga, 77 % u výchovného poradce a 40 % u školního metodika prevence.

Rodiče tedy nejvíce vědí o působnosti výchovného poradce, ale mají největší představu o práci školního psychologa.

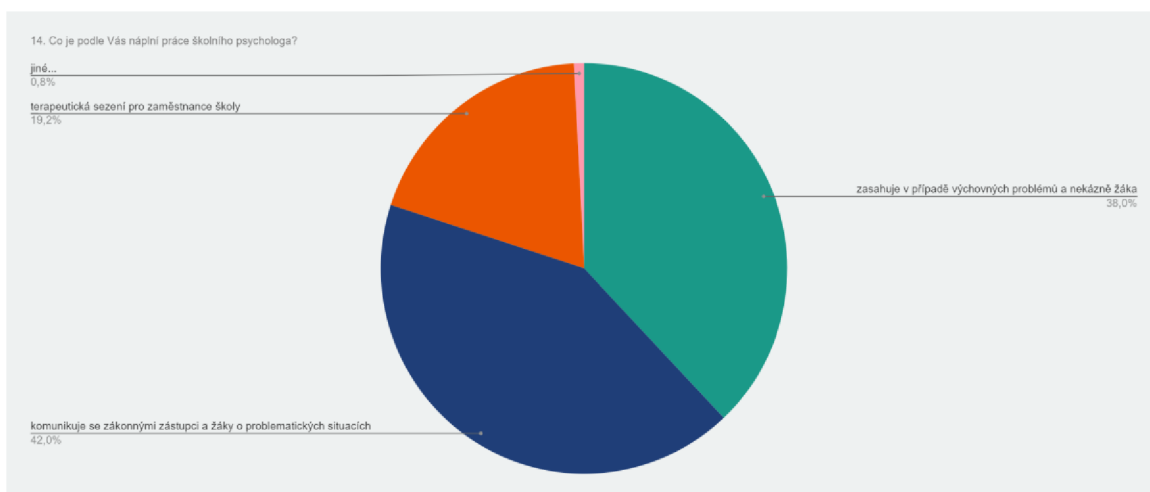
Deskriptivní problém č. 2: *Jaké procento rodičů má povědomí o působení poradenských pracovníků na základní škole jejich dítěte?*

Bylo zjišťování pomocí otázek č. 10–13 v dotazníku viz příloha č. 1. Otázky zjišťovaly, zdali rodiče vědí, jestli na škole jejich dětí působí vybraní poradenští pracovníci. O působnosti školního psychologa ví 48 % rodičů. O působnosti speciálního pedagoga ví nejméně rodičů, a to 43 %. Nejvíce rodiče ví o působnosti výchovného poradce, který zastává 63 %. O působnosti metodika prevence ví 30 % rodičů.

Deskriptivní problém č. 3: *Jaký přehled mají rodiče o náplni práce poradenských pracovníků na základní škole?*

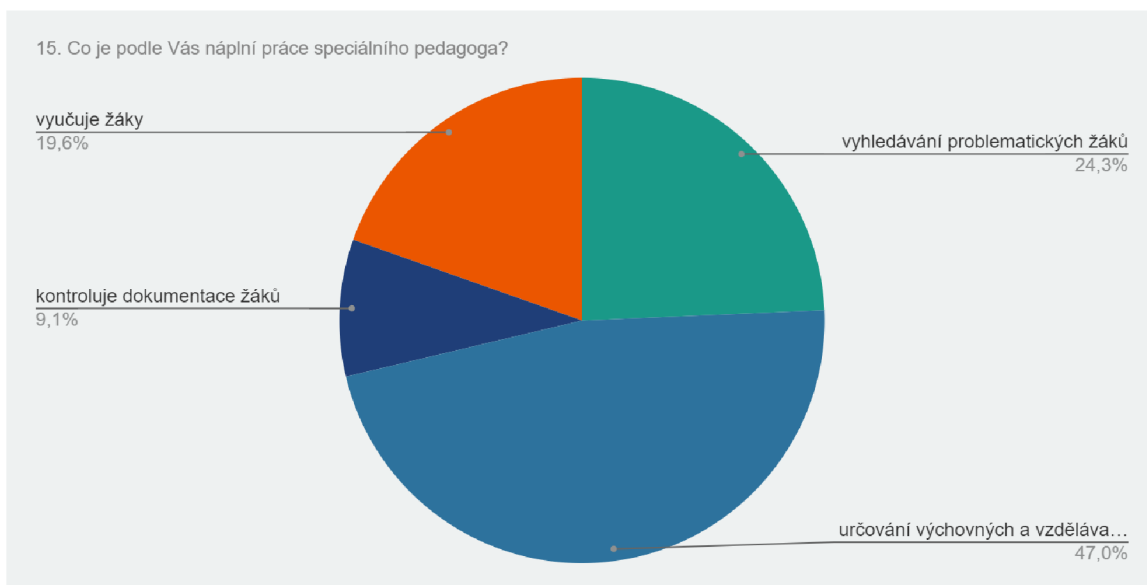
Přehled rodičů o náplni práce poradenských pracovníků základních škol zkoumaly otázky č. 14–17 v dotazníkovém šetření viz příloha č. 1.

Otázka č. 14 zjišťovala povědomí o náplni práce školního psychologa. Dle odpovědí je největší náplní školního psychologa komunikovat s rodiči (42 %). Nikdo z respondentů si nemyslí, že by školní psycholog vyučoval žáky základních škol. (viz Graf 1) Dva respondenti doplnili, že školní psycholog pracuje s kolektivem a radí žákům s jejich problémy (výchovnými i vzdělávacími).

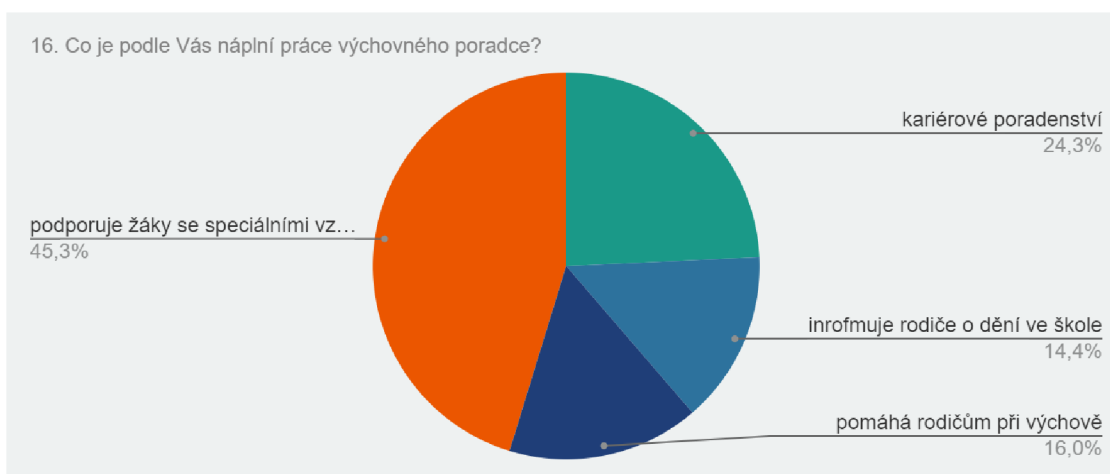
Graf 1 (zdroj: vlastní šetření)

Otázka č. 15 zjišťovala povědomí o náplni práce speciálního pedagoga. Z respondentů 47 % zvolilo, že určuje výchovné a vzdělávacích problémy žáků a možností jejich řešení. Další nejčastější odpovědí (24 %) je depistáž problémových žáků. Jeden respondent doplnil, že je součástí práce speciálního pedagoga komunikace s OSPOD.

Graf 1 (zdroj: vlastní šetření)

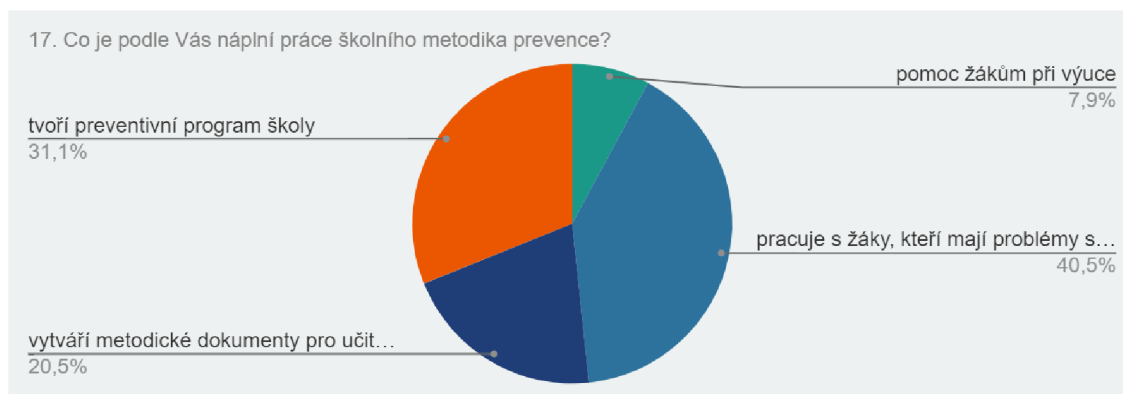
Otázka č. 16 zjišťovala povědomí o náplni práce výchovného poradce základních škol. Dle respondentů je největší náplní práce výchovného poradce podpora žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (45 %). Dále jsou také informování o kariérovém poradenství (24 %). Z celkového počtu je 16 % respondentů přesvědčeno o tom, že výchovný poradce pomáhá vychovávat rodičům jejich děti. (viz Graf 1)

Graf 1 (zdroj: vlastní šetření)

Otázka č. 17 zjišťovala povědomí o náplni práce školního metodika prevence. Respondenti z 41 % zvolili odpověď, že školní metodik prevence pracuje s žáky, kteří mají problémy s agresí, šikanou, záškoláctvím a dalšími jevy. Jako další aktivity rodiče správně volili tvoření preventivního programu školy a vytváření metodické

dokumentace pro učitele. 8 % rodičů věří, že školní metodik prevence pomáhá žákům při výuce. (viz Graf 1)

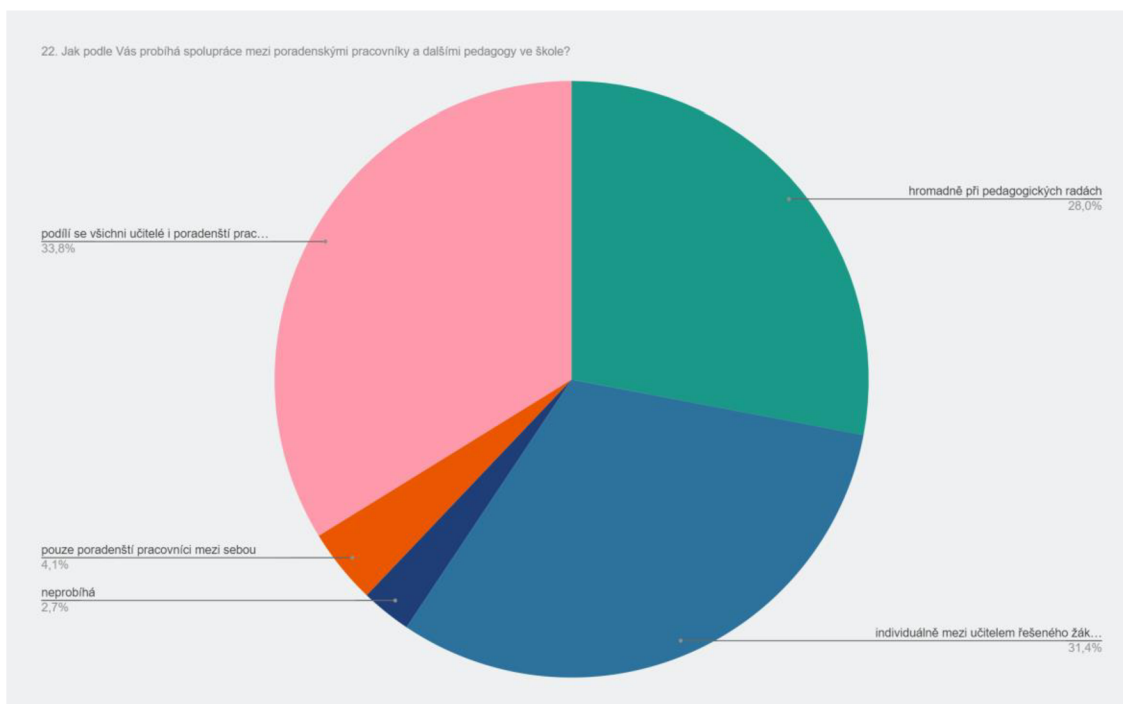
Graf 1 (zdroj: vlastní šetření)

Deskriptivní problém č. 4: *Jaké procento rodičů rozlišuje práci pedagoga a poradenského pracovníka na základní škole?*

Problém zkoumala otázka č. 21 v dotazníkovém šetření viz příloha č. 1. Z celkového počtu respondentů vnímá 27 % pozici pedagoga (učitele) a poradenského pracovníka za shodující se. 72 % považuje pozice za odlišné práce.

Deskriptivní problém č. 5: *Jak probíhá spolupráce mezi poradenskými pracovníky a dalšími pedagogy z pohledu rodičů?*

Deskriptivní problém zkoumaly otázky č. 18 a č. 22 v dotazníku viz příloha č. 1. Otázka č. 18 zjišťovala, zdali rodiče vnímají různorodost práce poradenských pracovníků. Ptali jsme se, zdali se náplň poradenských pracovníků překrývá či nikoli. 70 % respondentů vnímá práci pedagogických pracovníků jako jednotlivé funkce. 30 % respondentů zastává názor, že se práce pedagogických pracovníků překrývá.

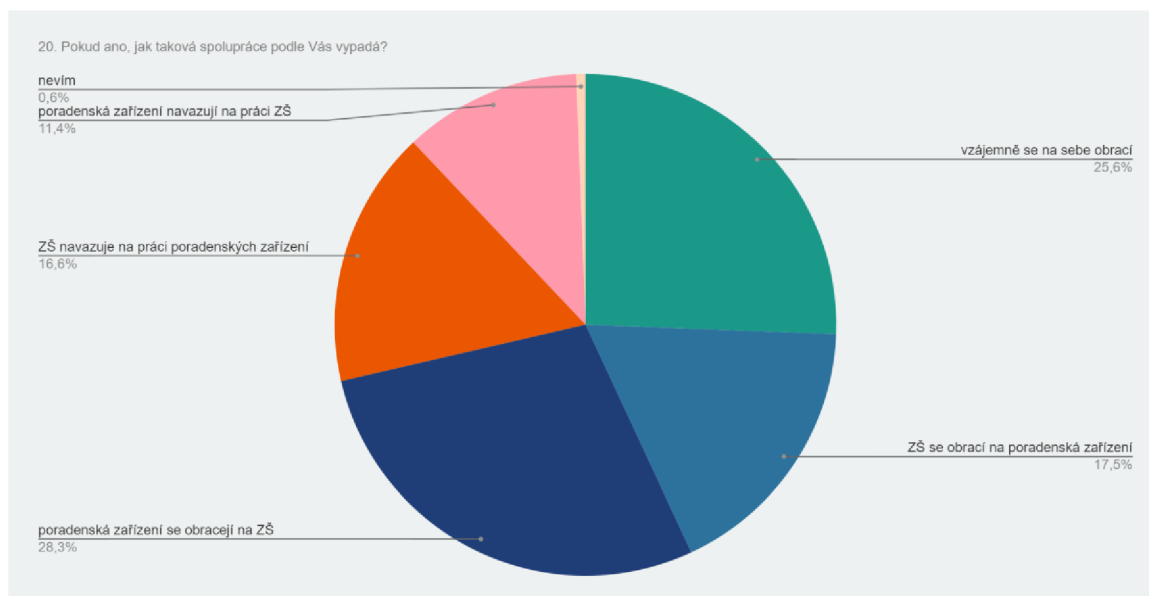
Graf 1 (zdroj: vlastní šetření)

Otázka č. 22 zjišťovala, jak podle rodičů probíhá spolupráce mezi pedagogickými pracovníky a poradenskými pracovníky. Nejpočetněji zvolenou odpovědí byla možnost „na spolupráci se podílí všichni učitelé i poradenští pracovníci, kteří s žákem pracují“ (34 %). Další nejčastěji zvolenou odpovědí je „individuálně mezi učitelem řešeného žáka a poradenským pracovníkem“ (32 %). Celkem 3 % respondentů zvolilo možnost, že spolupráce neprobíhá.

Deskriptivní problém č. 6: *Jak probíhá spolupráce poradenských pracovníků na základní škole se školskými poradenskými zařízeními (PPP a SPC) podle rodičů?*

Spolupráci mezi poradenskými pracovníky základní školy a školskými poradenskými zařízeními zkoumaly otázky č. 19 a č. 20 dotazníkového šetření viz příloha č. 1. Otázka č. 19 zjišťovala, zdali si rodiče myslí, že spolupráce probíhá. Otázka č. 20 navazovala na odpověď, kdy v případě, že probíhá, zjišťujeme, jakou formou.

Z celkového počtu respondentů podle 76 % probíhá spolupráce mezi školními poradenskými pracovníky a školskými poradenskými zařízeními. Podle 24 % žádná spolupráce neprobíhá.

Graf 1 (zdroj: vlastní šetření)

Nejvíce rodičů (28 %) věří, že poradenská zařízení se obracejí při řešení problémů na poradenské pracovníky základní školy. Druhá nejpočetnější odpověď je, že se na sebe školní a školské poradenské pracoviště obrací navzájem (26 %). Jeden respondent odpověď doplnil následovně: „*Nemám zkušenost, ale mam pocit, že jediné, co funguje, je hlášení na OSPOD.*“

Deskriptivní problém č. 7: *Jak velké procento rodičů má zkušenosti s návštěvou PPP a SPC?*

V dotazníkovém šetření viz příloha č. 1 se tomuto problému věnují otázky č. 23–28. Zkušenosti s návštěvou PPP a SPC jsou zkoumány jako přímé zkušenosti a zprostředkované přes někoho. Dotazník také zjišťoval, kdo návštěvu poradenských zařízení doporučil. Z respondentů má zkušenost s návštěvou pedagogicko-psychologické poradny 57 % rodičů. Nejčastěji na doporučení učitele (30 %) a poté lékaře (18 %). Nejvíce respondentů (50 %) zvolilo možnost, že jim nikdo návštěvu PPP nedoporučil. Jeden z respondentů konstatoval, že návštěvu PPP vyhodnotil z praxe a doporučil by ji každému předškolnímu dítěti jako dodatečný postup k zápisu. Speciálně pedagogické centrum navštívilo 8 % respondentů, a to na doporučení kamarádky (2 %). Nejvíce respondentů (94 %) odpovědělo, že jim návštěvu SPC nikdo nedoporučil. Jeden z respondentů zvolil možnost doplnit odpověď o vlastní a sdělil, že by doporučil zřízení SPC v Mělníce, aby byl ulehčen nápor na pedagogicko-

psychologické poradny. Dle odpovědí respondentů 76 % rodičů zná někoho, kdo navštívil pedagogicko-psychologickou poradnu a 15 % rodičů zná někoho, kdo navštívil speciálně pedagogické centrum.

Deskriptivní problém č. 8: *Jaké procento rodičů zná poradenské pracovníky na základní škole jejich dítěte jménem?*

Tomuto problému se věnují otázky č. 29–31 v dotazníku viz příloha č. 1. Otázky se ptají, zdali rodiče znají jménem speciálního pedagoga, výchovného poradce a školního metodika prevence. Záměrně je vynechán školní psycholog, protože jeho funkci nezastává nikdo na žádné ze zkoumaných základních škol v Mělníce.

Speciálního pedagoga zná jménem 23 % rodičů. Výchovného poradce zná jménem nejvíce respondentů, a to 34 % rodičů. Školního metodika prevence zná nejmenší počet respondentů jménem, a to 20 % rodičů. V průměru tedy 26 % respondentů zná jménem poradenské pracovníky základní školy, kterou navštěvuje jejich dítě/děti.

Četnost správnosti a kladnosti odpovědí byla zaznamenána pomocí bodů. Každý rodič mohl v dotazníku získat 52 bodů. V případě, že rodič získá 0-25 bodů, nemá povědomí o poradenských pracovnících. V případě, že rodič získá 26-52 bodů, má přehled o poradenských pracovnících základní školy.

Hypotéza č. 1

Výsledky dotazníkového šetření pro *hypotézu č. 1* jsou uvedeny v následující kontingenční tabulce. Čísla bez závorek vyznačují četnost rodičů žáků 1. a 2. stupně ZŠ, kteří získali body v určitém rozsahu. Pokud má rodič dítě na prvním i druhém stupni, bude započítán do obou kategorií. Po stranách jsou uvedeny součty řádků, sloupců a celkový součet respondentů je uveden v pravém dolním rohu. (Chráska, 2006)

		Získané body		Σ
		0-25	26-52	
Stupeň vzdělávání dítěte	1. stupeň	120	13	133
	2. stupeň	84	10	94
Σ		204	23	227

Tabulka 1 (zdroj: vlastní šetření)

Pro test nezávislosti chí-kvadrát začneme s formulací nulové a alternativní hypotézy, a to v následujícím znění:

HA: Četnost vědomostí rodičů o poradenských pracovnících je závislá na stupni, na kterém se dítě vzdělává.

H0: Četnost vědomostí rodičů o poradenských pracovnících není závislá na stupni, na kterém se dítě vzdělává.

Testování významnosti provedeme na hladině významnosti 0,05. Pro každé pole kontingenční tabulky byla vypočítána očekávaná četnost O , která odpovídá platnosti nulové hypotézy. V kontingenční tabulce jsou uvedeny v závorkách. Očekávanou četnost vypočítáme násobkem marginálních četností a vydělíme celkovým počtem odpovědí. (Chráska, 2006)

		Získané body		Σ
		0-25	26-52	
Stupeň vzdělávání dítěte	1. stupeň	120 (120)	13 (13)	133
	2. stupeň	84 (84)	10 (10)	94
Σ		204	23	227

Tabulka 1 (zdroj: vlastní šetření)

Dále vypočítáme testové kritérium pro χ^2 jako součet všech hodnot $(P-O)^2/O$.

Zjistili jsme, že $\chi^2 = 0$. Pro kontingenční tabulku o 2 sloupcích a 2 řádcích byl vypočítán stupeň volnosti (f), který se rovná 1. Ve statistických tabulkách nalezneme kritickou hodnotu testového kritéria pro zvolenou hladinu významnosti 1 a stupeň volnosti 0,05.

$$\chi^2_{0,05}(1) = 0,003932$$

Po srovnání hodnoty testového kritéria (0) s kritickou hodnotou (0,003932) zjistíme, že je menší, a proto nelze odmítnout nulovou hypotézu. Přijímáme tedy nulovou hypotézu, která tvrdí, že *četnost vědomostí rodičů o poradenských pracovnících není závislá na stupni, na kterém se dítě vzdělává*. To znamená, že stupeň vzdělávání dětí neovlivňuje povědomí rodiče o poradenských pracovnících základních škol. (Chrásková, 2006)

Hypotéza č. 2

Výsledky dotazníkového šetření pro *hypotézu č. 2* jsou uvedeny v následující kontingenční tabulce. Čísla bez závorek vyznačují četnost rodičů (matek/otců), kteří získali body v určitém rozsahu. Po stranách jsou uvedeny součty řádků, sloupců a celkový součet respondentů je uveden v pravém dolním rohu. (Chráška, 2006)

		Získané body		Σ
		0-25	26-52	
Pohlaví rodiče	Matka	120	16	136
	Otec	60	7	67
Σ		180	23	203

Tabulka 1 (zdroj: vlastní šetření)

Pro test nezávislosti chí-kvadrát začneme s formulací nulové a alternativní hypotézy, a to v následujícím znění:

HA: Četnost vědomostí o poradenských pracovnících základních škol je závislá na pohlaví rodiče.

H0: Četnost vědomostí o poradenských pracovnících základních škol není závislá na pohlaví rodiče.

Testování významnosti provedeme na hladině významnosti 0,05. Pro každé pole kontingenční tabulky byla vypočítána očekávaná četnost O , která odpovídá platnosti nulové hypotézy. V kontingenční tabulce jsou uvedeny v závorkách. Očekávanou četnost vypočítáme násobkem marginálních četností a vydělíme celkovým počtem odpovědí. (Chráška, 2006)

		Získané body		Σ
		0-25	26-52	
Pohlaví rodiče	<i>Matka</i>	120 (121)	16 (15)	136
	<i>Otec</i>	60 (59)	7 (8)	67
Σ		180	23	203

Tabulka 1 (zdroj: vlastní šetření)

Dále vypočítáme testové kritérium pro χ^2 jako součet všech hodnot $(P-O)^2/O$.

Zjistili jsme, že $\chi^2 = 0,217$. Pro kontingenční tabulku o 2 sloupcích a 2 řádcích byl vypočítán stupeň volnosti (f), který se rovná 1. Ve statistických tabulkách nalezneme kritickou hodnotu testového kritéria pro zvolenou hladinu významnosti 1 a stupeň volnosti 0,05.

$$\chi^2_{0,05} (1) = 0,003932$$

Po srovnání hodnoty testového kritéria (0,217) s kritickou hodnotou (0,003932) zjistíme, že je větší, a proto nelze přijmout nulovou hypotézu. Přijímáme tedy alternativní hypotézu, která tvrdí, že *četnost vědomostí o poradenských pracovnících základních škol je závislá na pohlaví rodiče*. To znamená, že pohlaví rodiče ovlivňuje povědomí rodiče o poradenských pracovnících základních škol. (Chráška, 2006)

Hypotéza č. 3

Výsledky dotazníkového šetření pro *hypotézu č. 3* jsou uvedeny v následující kontingenční tabulce. Čísla bez závorek vyznačují četnost rodičů s jedním dítětem nebo více dětmi navštěvujícími základní školu, kteří získali body v určitém rozsahu. Po stranách jsou uvedeny součty řádků, sloupců a celkový součet respondentů je uveden v pravém dolním rohu. (Chráška, 2006)

		Získané body		Σ
		0-25	26-52	
Množství dětí	1. dítě	101	21	122
	více dětí	79	2	81
Σ		180	23	203

Tabulka 1 (zdroj: vlastní šetření)

Pro test nezávislosti chí-kvadrát začneme s formulací nulové a alternativní hypotézy, a to v následujícím znění:

HA: Četnost vědomostí rodičů o poradenských pracovnících základních škol je statisticky významně závislá na tom, jestli navštěvuje základní školu jedno nebo více dětí.

H0: Četnost vědomostí rodičů o poradenských pracovnících základních škol není závislá na tom, jestli navštěvuje základní školu jedno nebo více dětí.

Testování významnosti provedeme na hladině významnosti 0,05. Pro každé pole kontingenční tabulky byla vypočítána očekávaná četnost O , která odpovídá platnosti nulové hypotézy. V kontingenční tabulce jsou uvedeny v závorkách. Očekávanou četnost vypočítáme násobkem marginálních četností a vydělíme celkovým počtem odpovědí. (Chráška, 2006)

		Získané body		Σ
		0-25	26-52	
Množství dětí	1. dítě	101 (108)	21 (14)	122
	více dětí	79 (72)	2 (9)	81
Σ		180	23	203

Tabulka 1 (zdroj: vlastní šetření)

Dále vypočítáme testové kritérium pro χ^2 jako součet všech hodnot $(P-O)^2/O$.

Zjistili jsme, že $\chi^2 = 10,0787$. Pro kontingenční tabulku o 2 sloupcích a 2 řádcích byl vypočítán stupeň volnosti (f), který se rovná 1. Ve statistických tabulkách nalezneme kritickou hodnotu testového kritéria pro zvolenou hladinu významnosti 1 a stupeň volnosti 0,05.

$$\chi^2_{0,05} (1) = 0,003932$$

Po srovnání hodnoty testového kritéria (10,0787) s kritickou hodnotou (0,003932) zjistíme, že je razantně větší, a proto nelze přijmout nulovou hypotézu. Přijímáme tedy alternativní hypotézu, která tvrdí, že četnost vědomostí rodičů o poradenských pracovnících základních škol je statisticky významně závislá na tom, jestli navštěvuje základní školu jedno nebo více dětí. To znamená, že počet dětí ovlivňuje povědomí rodiče o poradenských pracovnících základních škol. (Chráška, 2006)

6. 1 Shrnutí výsledků výzkumného šetření

Data z výzkumného šetření popisují osm předem stanovených deskriptivních problémů. Poté vyvracejí či potvrzují tři hypotézy formulované pro tuto diplomovou práci.

Do dotazníkového šetření se zapojilo více matek než otců. Vzhledem k rovnoměrné distribuci, která proběhla přes vedení základních škol a sociální sítě, se může jednat o společenský jev.

Výzkumné šetření ukázalo, že největší povědomí mají rodiče o působnosti výchovného poradce. A to vzhledem k náplni práce, které vyžaduje velké procento spolupráce s rodiči, není vnímáno jako neobvyklé. Představu o náplni práce mají rodiče největší o práci školního psychologa. Důvodem může být pojem psycholog, který je na rozdíl od ostatních poradenských pozic více běžný ve společnosti. Poté mají rodiče přehled o speciálním pedagogovi a o výchovném poradci. Nejmenší povědomí mají o školním metodikovi prevence. Jménem nejčastěji znají rodiče výchovného poradce.

Pozice výchovného poradce na základních školách dětí respondentů je mezi rodiči nejvíce rozšířena. Nejméně rodiče vědí o působnosti speciálního pedagoga. Výsledek výzkumu v této části může být zapříčiněn faktem, že speciální pedagog působí pouze na třech ze čtyř základních škol, kde výzkum probíhal. Náplň práce poradenských pracovníků byla v dotaznících často správně označena. U školního psychologa rodiče nejvíce volili možnosti komunikace s rodiči a žáky o problematických situacích a zásah v případě výchovných problémů a nekázně žáka. Speciální pedagog u skoro poloviny rodičů určuje výchovné a vzdělávací problémy. Mezi kompetence výchovného poradce dle rodičů nejčastěji patří podpora žáků se speciálními vzdělávacími potížemi. Jako další odpověď nejčastěji rodiče volili kariérové poradenství. Tyto dvě kompetence vyžadují blízkou spolupráci s rodiči, proto zde může být uložen důvod pro velké rozšíření výchovného poradce do povědomí rodičů. Respondenti také správně volili jako nejčastější odpověď pro náplň práce školního metodika prevence, který pracuje s žáky, kteří mají problémy s agresí, šikanou, záškoláctvím a dalšími jevy.

Výzkumné šetření dále zjistilo, že přibližně čtvrtina respondentů vnímá pozici pedagoga a poradenského pracovníka jako totéž. Necelá třetina respondentů vnímá poradenské pracovníky jako oddělené složky, které pracují pouze ve svém odvětví, a práce s ostatními se nepřekrývá. Většina rodičů tedy vnímá realitu, kdy se funkce poradenských

pracovníků překrývají. Co se týče celkové spolupráce, nejčastější odpovědí bylo, že se na spolupráci podílí všichni učitelé i poradenská pracovníci, kteří s žákem pracují.

Další zjištění ukazuje, že většina rodičů ví o spolupráci mezi školními poradenskými pracovníky a školskými poradenskými zařízeními. Nejvíce respondentů zvolilo odpověď, že se poradenská zařízení obracejí na poradenské pracovníky základních škol, což není nejběžnější praxí. Tyto výsledky mohou vycházet z nezkušenosti či z nízké informovanosti o dané části problematiky. Přibližně polovina rodičů má zkušenost s návštěvou pedagogicko-psychologické poradny. S návštěvou speciálně pedagogického centra má zkušenost méně než deset procent respondentů. Důvodem takto nízkého procenta může být nedostupnost zařízení v oblasti. V oblasti Mělnicka není SPC.

Všechny 3 hypotézy byly vyhodnoceny testem nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku.

Hypotéza č. 1 zkoumala závislost povědomí rodičů (četnost vědomostí) o poradenských pracovnících základní školy na stupni, na kterém se vzdělává jejich dítě. Byla přijata nulová hypotéza, které tvrdí, že četnost vědomostí rodičů o poradenských pracovnících není závislá na stupni, na kterém se dítě vzdělává.

Nulová hypotéza č. 2 zkoumala závislost povědomí rodičů (četnost vědomostí) o poradenských pracovnících na pohlaví rodiče. Byla přijata alternativní hypotéza, která tvrdí, že četnost vědomostí o poradenských pracovnících základních škol je závislá na pohlaví rodiče.

Nulová hypotéza č. 3 zkoumala závislost povědomí rodičů (četnost vědomostí) o poradenských pracovnících základní školy na tom, zdali základní školu navštěvuje jedno nebo více dětí. Byla přijata alternativní hypotéza, která tvrdí, že četnost vědomostí rodičů o poradenských pracovnících základních škol je závislá na tom, jestli navštěvuje základní školu jedno nebo více dětí.

Výzkumné problémy byly popsány v plné šíři. Dotazníkové šetření úspěšně získalo dostatečné množství informací pro popis reality jednotlivých výzkumných problémů. Všechny hypotézy byly potvrzeny či vyvráceny v kapitole, která analyzuje výsledky výzkumného šetření. Bylo zjištěno, že povědomí rodičů o poradenských pracovnících

školy není závislé na stupni, na kterém se dítě vzdělává, ale je závislé na pohlaví rodiče a na počtu dětí, které základní školu navštěvují.

Diskuze

Diplomová práce v empirické části pracuje s rozsáhlým tématem. Pro srovnání výsledků výzkumného šetření byly vybrány výzkumy, které se zabývají podobnou tematikou. Nejedná se o totožné výzkumy. Srovnávané výzkumy zkoumají problematiku z různých úhlů.

Dle výzkumu Kalibové a Zikmundové 48 % respondentů sdělilo, že jejich rodiče ví, kdo je ve funkci výchovného poradce ve škole. Ve vlastním výzkumu autorky bylo zjištěno, že 35 % respondentů ví o tom, že na základní škole působí výchovný poradce. Celkem 77 % respondentů sdělilo, že má představu o tom, kdo výchovný poradce je. Z celkového počtu respondentů (203) 63 % odpovědělo, že ví, zdali na škole jejich děti výchovný poradce působí.

Dále výzkum Kalibové a Zikmundové zjistil, že 61 % se na výchovného poradce mohou rodiče obrátit a kontaktovat ho v případě potřebné spolupráce. Pro srovnání bylo ve výzkumu diplomové práce zjišťování, jaké procento rodičů zná výchovného poradce jménem a ví tedy, koho v takovém případě kontaktovat. 34 % respondentů sdělilo, že zná jméno výchovného poradce na škole jejich dítěte.

Ve výzkumném šetření Bartoňové, Pipekové, Viktorina a Vítkové z roku 2019 bylo zjištěno, že 2/3 rodičů se neangažuje v dění školy. Pro srovnání s povědomím o poradenských pracovnících základních škol může posloužit bodové vyhodnocení pro ověřování hypotéz, kdy 23 rodičů získalo přes polovinu bodů z dotazníkového šetření. Zbývajících 180 respondentů získalo méně než polovinu bodů. Jedná se tedy o menší procento angažovanosti.

Dále výzkumné šetření zmíněných autorů zkoumalo pohled na práci školního speciálního pedagoga. Nejčastější odpovědi ze všech oblastí byly; komunikaci s vedením školy, poté depistáž žáků s rizikem vzniku speciálních vzdělávacích potřeb, důležitost dlouhodobé a krátkodobé individuální speciálně-pedagogické péče, individuální konzultace pro pedagogické pracovníky a důležitost koordinace a metodické vedení asistentů pedagoga na škole. Ve vlastním výzkumném šetření bylo zjištěno, že nejčastěji rodiče zvolili odpověď, že speciální pedagog určuje výchovné a vzdělávací problémy žáků a možnosti jejich řešení.

Práce školního psychologa obsahovala následující nejčastější odpovědi; důležitost komunikace s vedením školy, pedagogy, žáky a zákonnými zástupci, individuální případová práce se žáky v osobních problémech, skupinová a komunitní práce a důležitost účasti na pracovních poradách školy. Nejčastěji odpověď ohledně náplně práce školního psychologa ve vlastním výzkumném šetření byla komunikace s rodiči. Tato odpověď se částečně shoduje s výsledky výzkumu s výzkumem zmíněných autorů.

Výzkum poskytuje prostor pro další rozšíření. Dotazník by mohl být rozšířen o podrobnější otázky, které blíže zjistí, které informace rodiče postrádají. Také lze do výzkumu zapojit způsob, kterým informace získávají a kde v praxi dochází k příčině nedostatku informací u rodičů o poradenském zařízení základních škol. Rozšířením dotazníkového šetření by došlo i k jeho časovému prodlužení. Nyní vyplnění dotazníku v příloze č. 1 trvá 3-5 minut.

Závěr

Teoretická část diplomové práce se ve třech kapitolách věnovala vymezení pojmů vybraného tématu, školskému poradenskému systému a školnímu poradenskému pracovišti. V první kapitole byl vymezen pojem poradenství v kontextu školství i mimo něj, s čímž úzce souvisí role poradce. Dále se tato kapitola zabývala osobností poradců a poradenským procesem. Nebyly vynechány dnes aktuální pojmy inkluze a integrace. Kapitola byla zakončena podkapitolou, která se zabývala historickým ukotvením poradenského systému. Druhá kapitola se věnovala školskému poradenskému systému, který byl zaměřen na pedagogicko-psychologická pracoviště a speciálně pedagogická centra. Konkrétně byla popsána činnost těchto zařízení a náplň práce osob, které v nich zajišťují poradenské služby. Součástí kapitoly jsou zmíněna legislativní opatření, která s tematikou souvisí, především zákony a vyhlášky. Třetí kapitola se věnovala školnímu poradenskému pracovišti. Byla popsána pozice poradenských pracovníků a jejich činnosti na základních školách. Mezi popisované pozice patří školní psycholog, speciální pedagog, výchovný poradce, školní metodik prevence a sociální pedagog. Role sociálního pedagoga aktuálně není legislativně ukotvena. Na teoretickou část diplomové práce navazuje praktická část.

Praktická část diplomové práce vychází z teoretického zjištění v první části a skládá se ze tří kapitol. Nejprve byl zhodnocen aktuální stav dané problematiky. V kapitole jsou zmíněny dva výzkumy, které pracují s podobnou problematikou. Konkrétně povědomím rodičů o výchovném poradci podle dětí a rolí školního psychologa a speciálního pedagoga. Další kapitola se věnuje výzkumnému šetření. Nejprve byl stanoven jeden hlavní cíl a tři vedlejší cíle, osm deskriptivních problémů a tři relační problémy, ze kterých vycházejí tři stanovené a hypotézy výzkumného šetření. Pro každou hypotézu byla vyřčena nulová a alternativní hypotéza. Hlavním cílem byla analýza povědomí rodičů o práci poradenských pracovníků na základní škole. Analýza byla podrobněji rozpracována formou dílčích cílů. Výzkum zjistil, v jakém rozsahu rodiče vědí, že na základní škole jejich dítěte působí odborníci zabývající se poradenstvím pro žáky. Dále zjistil, zdali mají rodiče přehled o náplni práce poradenských pracovníků základní školy a zdali rodiče mají zkušenost se školským poradenským pracovištěm. Pokračovalo se výběrem výzkumného vzorku, kterým byli rodiče žáků základních škol ve městě Mělník. Jednalo se o čtyři běžné základní školy s devítiletou školní docházkou, na

kterých působí poradenští pracovníci figurující ve výzkumném šetření. Jako metoda výzkumného šetření bylo zvoleno dotazníkové šetření pro možnost zisku velkého počtu dat od respondentů. K distribuci došlo prostřednictvím vedení základních škol a sociálních sítí. Samotný sběr dat probíhal 20 dní. Poslední kapitola se zabývá výsledky výzkumného šetření a analýzou dat. V kapitole jsou popsány výsledky, které popisují deskriptivní problémy. Druhá část kapitoly se věnovala ověřování hypotéz pomocí testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Po prezentování výsledků byly výsledky shrnuty.

Diplomová práce byla zakončena diskuzí, ve které došlo ke srovnání výsledků s dalšími výzkumy uvedenými v kapitole Zhodnocení aktuálního stavu zkoumané problematiky.

Teoretické poznatky v práci potvrzují, že rozsah činností školního poradenského pracoviště, na kterém pracuje školní psycholog, speciální pedagog, výchovný poradce a školní metodik prevence, má obsáhlou škálu náplně práce a činností, kterými se zabývá. Některé zdroje zmiňují, že se jedná o pozice, které by měly fungovat jako plnohodnotné povolání, nikoliv jako částečný úvazek k výuce. Šíři rozsahu činností lze spatřit i u školských poradenských zařízení, která se školami spolupracují. Současně se nadále pracuje na uzákonění pozice sociálního pedagoga, který by mohl ulevit pracovní zátěži a přijmout některé z činností od všech poradenských pracovníků ve školství. Tak by se stal součástí důležitého týmu ve vzdělávání.

Výzkumné šetření v praktické části práce poukazuje na mnoho nedostatků v rámci šíření informací. Mnoho rodičů nemá dostatek informací o službách, které ve školství jsou a lze je využívat. Důležitým přínosem práce je tedy potvrzení potřeby sdílet informace o poradenských pracovnících, seznámit rodiče s jejich náplní práce a přehledně představit všechny osoby, na které se lze ve školách obrátit. Hypotézy potvrdily či vyvrátily vztahy mezi zkoumanými jevy. Povědomí rodičů je dle provedeného výzkumu závislé na jejich pohlaví a na počtu dětí, které základní školu navštěvují. Není však závislé na stupni vzdělávání dítěte.

Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Kristina Nováková
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Studijní program:	Sociální pedagogika – specializace Výchovné poradenství
Vedoucí práce:	Mgr. Tereza Buchtová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2023

Název práce:	Povědomí o náplni práce a roli školního poradenského systému z pohledu rodičů
Anotace práce:	Diplomová práce pracuje s tématem poradenství ve školství. Konkrétně se zabývá kompetencemi a pracovní náplní poradenských pracovníků školského poradenského zařízení a školního poradenského pracoviště. Teoretická i praktická část se zaměřují na poradenský systém základních škol. Součástí práce je výzkumné šetření, které pracuje s tématem povědomí rodičů o poradenských pracovnících.
Klíčová slova:	poradenství, školní poradenství, školský poradenský systém, výchovný poradce, školní psycholog, školní metodik prevence, školní speciální pedagog
Title of Thesis:	Awareness of the job description and the role of the school counselling system from the parents' point of view
Annotation:	The diploma thesis works with the topic of counseling in education. Specifically, it focuses on the competences and workload of the counseling staff of the school counseling facility and the school counseling workplace. The theoretical and practical parts focus on the guidance system of primary schools. Part of the work is a research investigation that deals

	with the topic of parents' awareness of counseling workers.
Keywords:	counseling, school counseling, school counseling system, educational counselor, school psychologist, school prevention methodist, school special pedagogue
Názvy příloh vázaných v práci:	Příloha č. 1 Dotazník k výzkumnému šetření
Počet literatury a zdrojů:	38
Rozsah práce:	65 s. (108 230 znaků s mezerami)

Literatura

BARTOŇOVÁ, Miroslava, Jarmila PIPEKOVÁ, Jan VIKTORIN a Marie VÍTKOVÁ. *Rozšíření školního poradenského pracoviště o pozici školního speciálního pedagoga a školního psychologa*. In: Online Journal of Primary and Preschool Education [online]. Česká republika, 2019, s. 1-8 [cit. 2023-06-09]. ISSN 2533-7106.

BRAUN, Richard, Dana MARKOVÁ a Jana NOVÁČKOVÁ. *Praktikum školní psychologie*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0176-2.

DRYDEN, Windy a Brian THORNE. *Training and Supervision for Counselling in Action*. New York, US: SAGE Publications, 1991. ISBN 978-0803983366.

DRYDEN, Windy. *Poradenství*. Praha: Portál, 2008. Stručný přehled. ISBN 978-80-7367-371-0.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.

FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. Vyd. 4. Přeložil Karel BALCAR. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0741-2.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

GELDARD, Kathryn. *Counselling Children: a practical introduction*. 5. New York, USA: SAGE Publications, 2017. ISBN 9781473953338.

HURYCHOVÁ, Eva a Blanka PTÁČKOVÁ. *Sociální práce ve školství*. Praha: Grada, 2022. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-3313-0.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.

CHRÁSKA, Miroslav. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1367-1.

- JURKOVIČOVÁ, Petra a Vojtech REGEC. *Úvod do speciálněpedagogického poradenství*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3699-9.
- KALIBOVÁ, Petra a Romana ZIKMUNDOVÁ. *Výchovné poradenství očima žáků základních škol. Sociální pedagogika*. 2014, 2(2), 102-113. ISSN 1805-8825.
- KENDÍKOVÁ, Jitka. *Vzdělávání žáka s SVP*. Praha: Raabe, 2016. Dobrá škola. ISBN 978-80-7496-213-4.
- KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4502-2.
- KOHOUTEK, Rudolf. *Historie pedagogicko-psychologického poradenství*. Brno: CERM, 1999. ITEM. ISBN 80-7204-115-0.
- KUCHARSKÁ, Anna. *Školní speciální pedagog*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0497-8.
- LUDÍKOVÁ, Libuše a Zdeňka KOZÁKOVÁ. *Poradenství pro osoby se speciálními vzdělávacími potřebami*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3091-1.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4.
- MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Výchovné poradenství*. 3., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2020. ISBN 978-80-7598-174-5.
- MICHALÍK, Jan, Pavlína BASLEROVÁ a Lenka FELCMANOVÁ. *Katalog podpůrných opatření pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu zdravotního nebo sociálního znevýhodnění: obecná část*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4654-7.
- NOVOSAD, Libor. *Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním: základy a předpoklady dobré poradenské praxe*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-509-7.

PROCHÁZKA, Miroslav. *Metodik prevence a jeho role na základní škole*. V Praze: Pasparta, 2019. ISBN 978-80-88290-28-5.

PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3470-5.

PÝCHOVÁ, Silvie, Helena KOŠTÁLOVÁ, Petra DRAHOŇOVSKÁ a Dorota MADZIOVÁ. *Kariérové poradenství na každý pád*. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Řízení školy (Wolters Kluwer). ISBN 978-80-7598-604-7.

SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.

ŠTECH, Stanislav a Jana ZAPLETALOVÁ. *Úvod do školní psychologie*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0368-1.

URBANOVSÁ, Eva a Pavel ŠKOBRTAL. *Sociální a pedagogická psychologie pro speciální pedagogii*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3065-2.

VALENTA, Milan. *Přehled speciální pedagogiky a školská integrace*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0698-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1074-4.

VENDEL, Štefan. *Kariérové poradenství*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1731-9.

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 177/2009 Sb., vyhláška o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách maturitní zkouškou.

Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérovém systému pedagogických pracovníků.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

ZAPLETALOVÁ, Jana. *Školní poradenská pracoviště (ŠPP)*. Národní ústav pro vzdělávání [online]. Praha: NÚV, 2013 [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <http://archiv-nuv.npi.cz/t/pedagogicko-psychologicke-poradenstvi/skolni-poradenska-pracoviste.html>

Zkratky

PPP	pedagogicko-psychologická poradna
SPC	speciálně pedagogické centrum
SPU	specifické poruchy učení
SPUCH	specifické poruchy chování
ZŠ	základní škola
PAS	poruchy autistického spektra
MŠMT ČR	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
aj.	a jiné
tzv.	tak zvaných

Přílohy

Příloha č. 1 Dotazník k výzkumnému šetření

Školní poradenské pracoviště – dotazník

1. Navštěvuje Vaše dítě ZŠ v Mělníce? *(Označte jen jednu odpověď)*
 - ano
 - ne
2. Jsem... *(Označte jen jednu odpověď)*
 - matka
 - otec
 - jiný zákonný zástupce
3. Navštěvuje základní školu více než jedno z Vašich dětí? *(Označte jen jednu odpověď)*
 - ano
 - ne
4. Vaše dítě navštěvuje...
 - 1. stupeň ZŠ
 - 2. stupeň ZŠ

V následující sekci vyberte jednu nebo více odpovědí. Otázky můžete doplnit v kolonce Jiné...

5. O kterých z následujících poradenských pracovníků víte, že působí na základní škole?
- školní psycholog
 - speciální pedagog
 - výchovný poradce
 - školní metodik prevence
 - o žádném
6. Máte představu o tom, kdo je školní psycholog?
- ano
 - ne
7. Máte představu o tom, kdo je speciální pedagog?
- ano
 - ne
8. Máte představu o tom, kdo je výchovný poradce?
- ano
 - ne
9. Máte představu o tom, kdo je školní metodik prevence?
- ano
 - ne
10. Víte, zdali na škole Vašeho dítěte působí školní psycholog?
- ano
 - ne
11. Víte, zdali na škole Vašeho dítěte působí speciální pedagog?
- ano
 - ne
12. Víte, zdali na škole Vašeho dítěte působí výchovný poradce?
- ano
 - ne
13. Víte, zdali na škole Vašeho dítěte působí školní metodik prevence?
- ano
 - ne

14. Co je podle Vás náplní práce školního psychologa? Odpověď můžete stručně doplnit.
- zasahuje v případech výchovných problémů a nekázně žáka
 - vyučuje žáky
 - komunikuje se zákonnými zástupci a žáky o problematických situacích
 - terapeutická sezení pro zaměstnance školy
 - jiné...
15. Co je podle Vás náplní práce speciálního pedagoga? Odpověď můžete stručně doplnit.
- vyhledávání problematických žáků
 - určování výchovných a vzdělávacích problémů žáků a možností jejich řešení
 - kontroluje dokumentace žáků
 - vyučuje žáky
 - jiné...
16. Co je podle Vás náplní práce výchovného poradce? Odpověď můžete stručně doplnit.
- kariérové poradenství
 - informuje rodiče o dění ve škole
 - pomáhá rodičům při výchově dětí
 - podporuje žáky se speciálními vzdělávacími potřebami
 - jiné...
17. Co je podle Vás náplní práce školního metodika prevence? Odpověď můžete stručně doplnit.
- pomoc žákům v době vyučování
 - pracuje s žáky, kteří mají problémy s agresí, šikanou, záškoláctvím, ...
 - vytváří metodické dokumenty pro učitele
 - tvoří preventivní program pro školu
 - jiné...
18. Myslíte si, že se pracovní náplň poradenských pracovníků překrývá?
- ano
 - ne
19. Spolupracují podle Vás poradenští pracovníci základních škol s dalšími zařízeními?
- ano
 - ne
20. Pokud ano, jak taková spolupráce podle Vás vypadá? Odpověď můžete stručně doplnit.
- vzájemně se na sebe obrací při řešení problémů
 - poradenští pracovníci základních škol se obrací na poradenská zařízení při řešení problémů
 - poradenská zařízení se obrací na poradenské pracovníky základních škol při řešení problémů
 - poradenští pracovníci základních škol navazují na práci poradenských zařízení
 - poradenská zařízení navazují na doporučení poradenskými pracovníky základních škol
 - jiné...

21. Vnímáte odlišnost v práci pedagoga (učitele) a poradenského pracovníka na základní škole?

- ano
- ne

22. Jak podle Vás probíhá spolupráce mezi poradenskými pracovníky a dalšími pedagogy ve škole?

Odpověď můžete stručně doplnit.

- hromadně při pedagogických poradách
- individuálně mezi učitelem řešeného žáka a poradenským pracovníkem
- neprobíhá, každý se věnuje své práci
- spolupracují pouze poradenští pracovníci mezi sebou
- na spolupráci se podílí všichni učitelé i poradenští pracovníci, kteří s žákem pracují
- jiné...

23. Máte zkušenost s návštěvou pedagogicko-psychologické poradny?

- ano
- ne

24. Pokud ano, doporučil Vám někdo návštěvu poradny?

- učitel
- lékař
- kamarád/ka
- ne
- jiné...

25. Znáte někoho, kdo navštívil pedagogicko-psychologickou poradnu?

- ano
- ne

26. Máte zkušenost s návštěvou speciálně pedagogického centra?

- ano
- ne

27. Pokud ano, doporučil Vám někdo návštěvu centra?

- učitel
- lékař
- kamarád/ka
- ne
- jiné...

28. Znáte někoho, kdo navštívil speciálně pedagogické centrum?

- ano
- ne

29. Víte, jak se jmenuje speciální pedagog na škole Vašeho dítěte?

- ano
- ne

30. Víte, jak se jmenuje výchovný poradce na škole Vašeho dítěte?

- ano
- ne

31. Víte, jak se jmenuje školní metodik prevence na škole Vašeho dítěte?

- ano
- ne